

ספר

מדרשי הזהר

לקט שמואל

פירושי הזהר

מהתנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי זי"ע

שנאמרו בדרך הפשט על תורה נביאים
כתובים המפוזרים בספרי הזהר, תקוני
זהר, ובזהר חדש

ספר במדבר

מסודר על סדר הפרשיות

עם מראה מקומות, ביאור, ותורה אור

נסדרו בעזהש"י החונן לאדם דעת על ידי
שמואל באאמו"ר הרה"צ הרב ר' יהושע פאלק זצ"ל קיפניס

ברוקלין ניו יארק הי' תשנ"ח לפ"ק

הספר נדפס לזכות את הרבים ונחלק בחינם לבל דורש ומבקש

זהילצי"ב

מדרשי הזהר

לקט שמואל

פירושי הזהר

מהתנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי זי"ע

שנאמרו בדרך הפשט על תורה גביאים וכתובים
המפוררים בזהר, תקוני זהר, ובוהר חדש

חלק ראשון
על התורה

מסודר על סדר הפרשיות

עם מראה מקומות, ביאור, ותורה אור

נסדרו בעזרה"ת החונן לאדם דעת על ידי

שמואל באאמור"ר הר"צ הרב ר' יהושע פאלק זללה"ה קיפניס

פעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תשי"ז לפ"ק

בעזה"ת

מדרשי הזהר לקט שמואל

פירושי הזהר

מהתנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי זי"ע

שנאמרו בדרך הפשט על תורה נביאים וכתובים
המפורזים בספרי הזהר, תקוני זהר, ובזהר חדש

חלק ראשון

על התורה

מסודר על סדר הפרשיות ועליהם גליון:

מראה מקומות:

בו צוינו המקורות בספרי הזהר וכן מקורות הפוסקים בתנ"ך המובאים בהזהר.

ביאור:

ביאור וליבון דברי הזהר והעתקו בלשון הקודש להקל על הלומדים שאינם
רגילים בלשון הזהר.

תורה אור:

השוואות מאמרי הזהר עם מאמרי רז"ל הנזכרים בתלמוד בבלי וירושלמי
ועוד עם הערות והארות.

כל אלה חוברו יחד בעזה"ת החונן לאדם דעת על ידי

שמואל באאמור"ר הרד"צ הרב ר' יהושע פאלק זלה"ה קיפניס

הרב דשכונת בתי הורגשטיק והסביבה בפעיה"ק ירושלם תו"ב

מלפנים הרב דערי אברוטש נארינסק באוקריינה

מגהל אוצר הפוסקים

מגהל הועד לעזרת הרבנים פליטי הגולה בארה"ק

פעיה"ק ירושלם תובב"א

שנת תשי"ז לפ"ק

ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית וגו': אי באהל מועד אמאי במדבר סיני אלא חד לאורייתא וחד למשכנא, והאי והאי באחד לחדש השני בשנה השנית וכלא חד והאי א) אקרי א חדש זיו רמו ליהוה ירחא ושתא דנהיר לסיהרא, דהא כדין עלמין כלהו אשתכחו בשלימו ב.

ב, יח דגל מחנה אפרים: ב) אמר ר' יוסי ודאי לא זכר שמייה דיוסף באינן דגלים דכתיב דגל מחנה אפרים ולא כתיב דגל מחנה יוסף, בגין (א) דאתגאי על אחיו וכו', אמר ההוא יודאי שמענא, דיוסף איהו בעלמא דדכורא וכלהו שבטין בעלמא דנוקבא אינן ועל דא לא אתכליל יוסף עמהון ג.

ג, ד וימת נדב ואביהו וגו' ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר: ג) מאי דא לגבי דא, דכתיב ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר, אלא רזא

למיתא דנדב

מראה מקומות

א מלכים ו, א. ב ו' במדבר קיז, ע"ב. ג ז' מקץ ר, ע"א.

ביאור

א) אקרי חדש זיו החדש השני, שהוא חודש אייר, נקרא בספר מלכים זיו, שהוא זוהר, שהחודש והשנה האירו להלבנה שאז כל העולמות נמצאו בשלימות, ישראל, התורה והמשכן, שבחודש הראשון הוקם המשכן ובחודש שני נמנו והתייחסו לבית אבותם והשרה הקב"ה שכינתו עליהם וכן בימי שלמה התחילו

ב) אמר ר' יוסי למה לא נזכר שם יוסף בדגלים, בגין דאתגאי מפני שנתגאה על אחיו, וחד יודאי ויהודי אחד אמר טעם אחר. ג) מאי דא לגבי דא איזו שייכות יש לדברים ובנים לא היו להם ויכהן, הלא אם אפילו היו להם בנים גם כן היו צריכים אלעזר ואתמר

תורה אור

א) ברכות נה, ע"א מימרא דר' חמא ב"ר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו בדבנות.

דמלתא האי דאמינא וימותו, דלא הוו להו בנין והכי הוא ודאי, אבל לא כשאר בני עלמא, אע"ג דלא אנסיבו דהא אלין לא מיתו אלא מיתת גרמיהון, אבל מיתת נפשהון לא מיתו, מנ"ל דכתיב בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פנחס אלה דאשי אבות הלויים למשפחותם, אלה הוא פנחס בלחודוי הוה, וכתיב דאשי אבות הלויים, בגיני כך, מיתת גרמיהון מיתו, מיתת נפשהון לא מיתו ה.

פרשת נשא

ו. ב איש או אשה כי יפלא: מאי א) כי יפליא, דאתפרש משאר בני עלמא, לאתקדשא כגוונא דלעילא, ולאשתכחא שלימ, בשעתא דבר נש (א) אתי לאתדכאה מדכין ליה, בר נש דבעי לאתקדשא מקדשין ליה, ופרסי עליה קדושה דלעילא קדושה דאתקדש בה קודשא בריך הוא א.

ז. א ויהי ביום כלות משה: ויהי (ב) בכל אתר לאו איהי אלא לישנא דצערא.

מראה מקומות

ד שמות ו, כה. ה ז' אחרי נז, ע"א—ע"ב. א ד' נשא קכו, ע"א.

ביאור

לכהו, שהם בני אהרן, אלא כוונת הכתוב לרמוז, שהגם שמתו נדב ואביהוא ולא השאירו אחריהם בנימ, לא מתו אלא מיתת גופם, אבל מיתת הנפשות שלהם לא מתו, שהנשמות שלהם נתגלגלו בפניחס, מנ"ל ואיך אנו יודעים זאת, מדכתיב פ' וארא, ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה, ותלד לו את פינחס, ומזכיר הפסוק שרק את פינחס ילדה, ומסיים אלה ראשי אבות הלויים בלשון רבים, ומזה מרומז שהנפשות של נדב ואביהוא נכנסו בפניחס, ולכן נזכר בלשון רבים, בגיני כך ומשום זה מיתת גרמיהון מיתו הגופים מתו

אבל הנפשות שלהם נשארו קיימים ונתגלגלו בפניחס.
 א) כי יפליא דאתפרש משאר בני עלמא, כי יפליא פירושו, כי יבדל משאר האנשים להתקדש כעין של מעלה, שימצא שלם, בשעה שאיש אתי לאתדכאה בא להיטהר, מסייעין לו מן השמים שיטהר, ואיש שבא להתקדש, מקדשים אותו מלמעלה, ופרסי ופורשין עליו קדושה מלמעלה.
 ב) בכל אתר בכל מקום שכתוב ויהי הוא לשון צער, ולמה כתוב פה ויהי ביום. ביום שמחה כזאת, של תנוכת המשכן, אלא שביום

תורה אור

(א) אתי לאתדכאה מימרא דר"ל שבת קד, ע"א הבא לטהר מסייעין לו.
 (ב) מגילה י, ע"ב אמר ר' לוי וכו' כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער.

והכא כתיב ויהי ביום, אלא בהוא יומא דשכינתא נחתת לארעא, אשתכח מקטרגא לגבה וכו', בגין דלא תיחות לארעא וכו', וע"ד כתיב ויהי צערא דקבילו כמה חיילין ומשיריין ביומא דכלת משה נחתת לארעא ב.

ז, פו עשרה עשרה הכף בשקל הקדש: ג) עשרה עשרה למאי קא אתיא, אלא (ג) עשרה למעשי בראשית, ועשרה דמתן תורה וכו', בגין דעלמא לא אתברי אלא בגין אורייתא וכל זמנא (ד) דישראל מתעסקי באורייתא עלמא מתקיימא, וכל זמנא דישראל מתבטלי מאורייתא מה כתיב ג אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתני. ת"ח עשרה מאמרות למעשה בראשית, כדתנן ד בעשרה מאמרות נברא העולם, עשרה מאמרות למתן תורה אלו עשרת הדברות, כתיב ה' אנכי ה' אלהיך וכתוב במעשי בראשית, יהי אור ויהי אור דא מהימנותא דקב"ה אור אקרי דכתיב ו ה' אורי וגו', כתיב לא יהיה לך וגו' וכתוב במעשה בראשית יהי רקיע וגו' יהי רקיע אלין ישראל דאינון חולקא דקב"ה וכו' ויהי מבדיל בין מים למים בין קב"ה דאקרי באר מים חיים ובין ע"ז דאקרי ז בורות גשברים וגו'

מראה מקומות

ב ו' תדומה קמ, ע"ב. ג ירמיה לג, כה. ד אבות פ"ה, מ"א. ה שמות כ, ב.
ו תהלים כז, א. ז ירמיהו ב, יג.

ביאור

הזה שהוקם המשכן, והשכינה נחתת לארעא ירדה לארץ, אשתכח נמצא בשמים קטרוג גדול שהמלאכים לא רצו שהשכינה תרד לאדן לשכון בין ישראל, ובשביל המלאכים דקבילו שהתאונו היה יום זה יום צער, לכן כתיב בלשון ויהי.
ג) עשרה עשרה למאי קא אתיא בשביל מה כתוב עשרה עשרה שתי פעמים, לרמוז, שעשרה מאמרות שנברא בהם העולם הם כנגד עשרת הדברות של מתן תורה. ובכמה מקומות דורשים תיבת בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית, ושהעולם נברא רק בשביל התורה ובשביל

ישראל שיעסקו בתורה, וכל זמן שישראל עוסקים בתורה, העולם קיים, וכל זמן שהם בטלים מן התורה עלול העולם להבטל, כמו שכתוב, אם לא בריתי יומם ולילה, חקות שמים וארץ לא שמתני, ועשרת הדברות הם כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם. כתיב אנכי הדיבור הראשון בעשרת הדברות, הוא כנגד יהי אור, שכתוב במעשה בראשית, זמרמו על אור האמונה בקב"ה כמו שכתוב ה' אורי וישעי. לא יהיה לך אלהים אחרים הם כנגד יהי רקיע וגו' ויהי מבדיל בין מים למים, זמרמו שצריך להבדיל בין קב"ה שנקרא באר מים חיים ובין עבודה זרה

תורה אור

ג) אבות פ"ה בעשרה מאמרות נברא העולם.
ד) עבודה זרה ג, ע"א מימרא דר"ל מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את תורתני מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתהו ובהו. אבות פ"א, מ"ג.

דאינן וכו', כתיב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכתיב במעשה בראשית יקוו המים וגו' אל מקום אחד, ת"ח כל מאן דאומי בשמא קדישא לשקרא כאילו פריש אימא מאתרה לעילא וכו', כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכתיב במעשה בראשית תדשא הארץ דשא עשב, אימתי אתרביאת ארעא קדישא ואתעטרת בעטרהא הוי אומר ביום השבת וכו' לאפקא דשאינ וברכאן לעלמא. כתיב כבוד את אביך וגו' וכתיב במעשה בראשית יהי מארת ברקיע השמים וכו', מאורות דא הוא אביך ואמך וכו', כתיב לא תרצח וכתיב במעשה בראשית ישרצו המים שרץ נפש חיה ואנת לא תקטול בר נש דאקרי הכי, דכתיב ח ויהי האדם לנפש חיה וכו', כתיב לא תנאף וכתיב במעשה בראשית תוצא הארץ נפש חיה למינה מכאן אוליפנא דלא ישקר בר נש באנתו אחרא דלאו איהי בת זוגיה וכו' דלא תוליד אתתא אלא ממינה ומאן איהו מינה דא בן זוגה. כתיב לא תגנוב וכתיב במעשה בראשית ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב וגו' מאי דיהבית לכו ואפקידת לכו יהא לכו ולא תגנובו מה דהוא מאחרא. כתיב לא תענה ברעך עד שקר וכתיב במעשה בראשית ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו מאן דהוא בדיוקנא דמלכא לא תסהיד ביה שקר וכו', כתיב לא תחמוד אשת רעך וכתיב במעשי בראשית לא טוב היות האדם לבדו וגו' הא בת זוגך לקבלך ועל דא לא תחמוד אשת רעך וגו' והיינו עשרה מאמרות

מראה מקומות

ח בראשית ב, ז.

כ י א ו ר

שנקראו (רמיה ב, יג) בורות גשברים אשר לא יכלו המים. לא תשא שבעשרת הדברות, הוא כנגד יקוו המים וגו' אל מקום אחד במעשה בראשית, כל מאן דאומי כל מי שנשבע בשמי הקדוש לשקר, הוא כאילו מסרד אימא, היינו השכינה ממקימה למעלה. זכור את יום השבת לקדשו הוא כנגד תדשא הארץ במעשה בראשית. אימתי אתרביאת מתי נתגלה הארץ הקדושה ונתעטרה בעטרה, זהו ביום השבת ואו נתברך העולם להוציא דשאים וברכות. כבוד את אביך הוא כנגד יהי מארת הכתוב במעשה בראשית, ומאורות הם רמו על אב ואם והקב"ה וכנסת ישראל. לא תרצח הוא כנגד ישרצו המים שרץ נפש חיה הכתוב במעשה בראשית, שהאדם נקרא

נפש חיה ואסור להורגו. לא תנאף בעשרת הדברות הוא כנגד המאמר תוצא הארץ נפש חיה למינה הכתוב במעשה בראשית, לרמו, שלא ישקר איש באשת איש, שאין היא זוגה ושאשה לא תלד רק ממינה מבן זוגה, שהוא נחשב מינה. לא תגנוב הוא כנגד הנה נתתי לכם את כל עשב הכתוב במעשה בראשית, מאי דיהבית מה שנתתי לכם ולא תגנובו משהו מאחר. לא תענה הכתוב בעשרת הדברות הוא כנגד ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו הכתוב במעשה בראשית מאן דהוא בדיוקנא דמלכא מי שהוא בצלם המלך, מלכו של עולם, לא תענה בו שקר. לא תחמד אשת רעך הכתוב בעשרת הדברות הוא כנגד המאמר לא טוב היות האדם לבדו

וכו' והיינו דכתיב עשרה עשרה הכף בשקל הקדש אתקלו כחדא בשקולא חדא ובגין כך קאים עלמא ט.

פרשת בהעלותך

ט. א—ב וידבר ה' אל משה וגו' ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו: א"ר אבא (א) מאי טעמא אוהר להון הכא על פסחא והא אתמר להו במצרים, אלא בשנה השנית הוה, דישראל חשיבו דהא פסח לאו איהו (א) אלא במצרים, וכיון דעבדו ליה זמנא חדא במצרים חשיבו דלא אצטריך יתיר, אתא קב"ה ואוהר לון

מראה מקומות

ט ז' ויקרא יא, ע"ב ; יב, ע"א.

ביאור

שחשבו ישראל, שמצות הקרבת קרבן הפסח היה רק במצרים, וכיון שעשו את הפסח זמנא חדא פעם אחת, אין צורך לעשותו יותר, לכן הוהירם הקב"ה, לבל יחשבו כן, ומפני זה הדגישה התורה, במדבר סיני בשנה השנית, בכדי שידעו שהמצוה הזאת נוהגת גם במדבר ולדורי דורות (עיין דורות (עיין בתו"א).

תורה אור

(א) אלא במצרים והגם בשפ' בא כתיב ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם אבל היו יכולים לחשוב שרק בארץ ישראל מחויבים בפסח כמו שכתוב שם והיה כי תבואו אל הארץ שתלה הכתוב מצוה זו בביאה לארץ ולא במדבר ומפני זה הוהיר הקב"ה שמצוה זו יקיימו גם במדבר וכן הובא דעת רשב"י בספרי בהעלתך שהיו מחויבים בעשית הפסח גם במדבר אלא שישראל לא עשו רק פסח אחד במדבר מפני שלא היו מלים במדבר ושבתו של לוי מלו גם במדבר כמש"כ ובריתך ינצורו לכן שבתו של לוי הקריבו קרבן הפסח גם במדבר אבל רשיה"ק הביא שרק פסח הוה הקריבו במדבר ולא יותר וזהו דעת הת"ק בספרי שם מפני שהת"ק סובר שנתחייבו במצוה זו רק אחרי ביאתם לארץ והגם שבספרי בדברי הת"ק נזכר שבגנות ישראל הכתוב מדבר שלא עשי אלא פסח זה בלבד אבל זה לא מפני שהיו חייבים בפסח במדבר ולא עשו אלא שהגנות הוא מפני שנשתהו מלהכנס לארץ אבל באמת היו פטורים עד ביאתם לארץ וכן פירש המלבי"ם ועוד מפרשים דעת הת"ק ועיין בקדושין לו, ע"ב בגמ' ובתוס' ד"ה הואיל, ולדעתי פלא הדבר שהתוס' ועוד פוסקים הביאו המימרא הזו בשם רש"י ולא זכרו שדברי רש"י הם לא דעתו הפרטית אלא הם דברי הברייתא בספרי שם.

עליה דלא יחשבון דהא קא עבר זמניה במצרים ולא יצטריך, בגין כך במדבר סיני בשנה השנית [אזהר לון] לאתקנא להו לדרי דרין א.

ט, י איש איש כי יהיה טמא לגפשו וגו': איש איש ב) תרי זימני אמאי, אלא איש דהוא איש ויתחזי לקבלא נשמתא עלאה והוא פגים גרמיה דלא שרייא עלוי שכינתא עלאה מ"ט בגין דאיהו גרים והוא מסאב ליה לגרמיה וכו' דלא ישרי עלוי קדושה דלעילא ב.

אז בדרך רחוקה: ג) מאי בדרך רחוקה, בגין דבר נש דאיהו מסאיב גרמיה מסאבין ליה לעילא כיון דמסאבין ליה לעילא הא איהו בדרך רחוקה מההוא אתר וארחא דזרעא דישראל אהידן ביה וכו', א"ר יצחק והא כתיב כי יהיה טמא לגפשו או בדרך רחוקה דאתחזי תרין מלין משמע דכתיב או, א"ר יוסי כאן עד לא מסאבין ליה, כאן בתר דמסאבין ליה, ומשמע אפילו האי או האי לא ישרי עלוי קדושה דלעילא ולא יעבדון פסחא בזמנא דישראל עבדין ליה ואי תימא הא בירחא תניינא עביד אי לא מתקן גרמיה לא, אלא כיון דמתדכי ומתקן גרמיה הא ירחא תניינא למעבד פסחא, מכאן כל בר נש דמדכי גרמיה מדכאן ליה ג.

י, ט וכלי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצרר אתכם וגו': על הצר דא מלאך המות הצורר אתכם תדיר ד) וקטיל לבני נשא ובעי לקטלא אחרנין.

מראה מקומות

א ד' בהעלותך קנא, ע"ב; קנב, ע"א. ב שם קנב, ע"ב. ג שם.

ביאור

לא מסאבין ליה, לדעתי הפירוש כן, קודם שמטמאין אותו מלמעלה הוא עדיין רק טמא ולא מרוחק מכלל ישראל, אבל אחרי שמטמאין אותו מלמעלה, נעשה הוא מרוחק מבני ישראל ומדרכם, בין כך ובין כך, אין שורה עליו קדושה מלמעלה ולא יוכל לעשות הפסח בזמן שישראל עושים אותו, ואי תימא ואם תאמר שבחודש השני, בחודש אייר, יעשה הקרבן פסח, אף אם אפילו אינו מתקן את עצמו, לא אלא רק אם מטהר את עצמו ומתקן את עצמו, אז יוכל לעשות הפסח. ירחא תניינא בחודש השני, מכאן אנו יודעים כל מי דמדכי גרמיה שמטהר את עצמו, מטהרין אותו מלמעלה. ד) וקטיל לבני נשא והרג בני אדם ובעי

ב) תרי זימני אמאי למה כפל הפסוק איש איש, אלא הכי פירושו, איש שהוא ראוי להיות בדרגא עליונה וראוי לקבל נשמה עליונה ופוגם את עצמו ומטמא את עצמו שלא תשרה עליו קדושה של מעלה.

ג) מאי בדרך רחוקה משום שאיש שהוא מסאיב מטמא עצמו מלמטה, מטמאין אותו מלמעלה, ומכיון שמטמאין אותו מלמעלה, הוא כבר בדרך רחוקה מההוא אתר וארחא מהמקום והדרך שבני ישראל אחזים בו. אמר ר' יצחק הרי כתוב כי יהיה טמא לגפשו או בדרך רחוקה, אם כן משמע, שהם שני דברים, או כי יהיה טמא, או שהיה בדרך רחוקה, על זה אמר ר' יוסי כאן עד

מאי תקנתיה, והרעותם. אם בראש השנה דהוא יומא דדינא לעילא, האי מלאך המות נחית לתתא בגין לאשגחא בעובדין דבני נשא ולסלקא לעילא לאסטאה לון. וישראל דידיעי דהא מלאך המות נחית לתתא וסליק לעילא בגין למהוי קטיגוריא עליהו מקדמי בשופר ליבבא עליה דלא יכיל לון ולאגנא עליהו ד.

יא, ה זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם: (ה) חנם, בלא ברכה, דלא הוה עלנא במצרים עול דלעילא ה.

יא, ז והמן כורע גד הוא: (ו) [למה אתקרי גד], א"ר יוסי לקיימא זרעא וחילין בארעא, כד"א ו גד גדוד יגודנו, מה זרעא דגד נטלי חולקיהון בארעא אחרא כך מן שריא עליהו דישראל לבר מארעא קדישא ז.

יא, ח שטן העם ולקטו: (ז) מאי שטן, שטותא הוה נסבי לגרמיייהו בגין דלא הוה בני מהימנותא, מה כתיב בהו וטחנו ברחים או דכו במדוכה וגו' מאן אטרה לון כל האי אלא דאינון לא הוה בני מהימנותא, כגוונא דא, אינון דלא מהימני ביה

מראה מקומות

ד' ויקהל קצו, ע"ב. ה' ז' בהר קח, ע"א. ו' בראשית מט, יט. ז' בהעלותך קנה, ע"ב.

ביאור

לקטלא אחרנין ורוצה להרוג עוד אחרים, איזו תקנה יש לזה, והרעותם תדיעו בשופר, אם זה בראש השנה, שהוא יום הדין לעילא למעלה, בשמים דנים אז את כל בני עולם, נחית לתתא וידד המלאך המות למטה להשיגח על מעשי בני אדם ולעלות אח"כ למעלה לקטרב לפני בית דין של מעלה על בני העולם, וישראל שיוודעים זאת, מקדימים לתקוע בשופר וליבב עליו, לערבב השטן שלא יוכל לקטרב עליהם ולאגנא עליהו ולהגן עליהם. היינו שע"י התקיעות, הם מעוררים רחמי הקב"ה עליהם, שיתנהג עמהם במדת הרחמים.

(ה) חנם מאי חנם, בלא ברכה, דלא הוה עלנא שלא היה עלינו במצרים עול העליון היינו עול מלכות שמים.

היה להם כח להוליד בנים גבורים וחילים בארץ, כמש"כ גד גדוד, שהיו אנשי צבא חזקים. ושנית, כמו ששבת גד לקח את חלקו בעבר הירדן שהוא חוץ לארץ ישראל כן המן ירד לישראל מחוץ לארץ הקדושה.

(ז) מאי שטן מהו הלשון שטן, שטותא הוה שהם עשו שטות, שהם טרחו כל כך באסיפת המן, שלא האמינו בה', המכין מזון לכל בשר גם ללא טרחה, ומזונותיו של אדם קצובין לו מן השמים כי הרי דאו בהמן, שלא העדיף המרבה והממעיט לא החסיד, איש לפי אכלו לקטו (שמות טז, יח) והטורח היה בחנם, ואף עפ"י כן, אלה שהיו חסרי אמונה ובטחון, טרחו וטחנו ברחים ודכו במדוכה, בו בזמן שבהמן היו מרגישים כל טעם שרצו וללא טורח כמו שאמר ד' אבהו ביומא ע"ה, ע"א, עה"ס לשד השמן, כל זמן שישראל אוכלין אותו מוצאין בו כמה טעמים, כגוונא דא וכך אנו דואים לאלה

(ו) למה אתקרי גד למה נקרא המן גד, א"ר יוסי בשביל שני דברים, אחד שעל ידי המן

בקב"ה, לא בעאן לאסתכלא בארחוי ואינון בעאן (ב) לאטרחה גרמיהו כל יומא בתר מזונא יממא וליילי דלמא לא סליק בידיהו פתא דנהמא מאן גרים לון האי, בגין דלאו אינון בני מהימנותא נ.

יא, טז ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש: (ח) א"ל קב"ה, את בעי מותא בכל זמנא הרי לך ואצלתי מן הרוח וגו'. ת"ח דהכא ידע משה דאיהו ימות ולא ייעול לארעא, דהא אלדד ומידד מלא דא הוּו אמרי (ג). על דא לא לבעי ליה לאינש בשעתא דרוגזא שארי ביה, ללטייא גרמיה, (ד) דהא כמה קיימי עליה דמקבלי ההיא מלה בזמנא אוחרנא דבעא מיתה לא קבילו מניה, בגין דכלא לתועלתא

מראה מקומות

ח ו' בשלח סב, ע"ב; סג, ע"א.

ביאור

יכנס לארץ, שהרי אלדד ומידד היו מתנבאים מלה דא דבר הוּו, משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. על דא מזה נדע, שאין לאדם, בזמן שהוא ברוגז וככנס ללטייא גרמיה לקלל את עצמו, מפני שעליו עומדים מלאכים, כאלו שמקבלים הדיבור שמדבר כלומר שקללתו מתקיימת, ועכשו מסביר הוּו, שהרי כמה פעמים אמר משה שרוצה למות ואף על פי כן לא קבלו ממנו הדיבורים בגין דכלא לתועלתא מפני שכל אלה הדיבורים שדיבר בזמנים אחרים היו לטובת ישראל, כגון בזמן חטא העגל, בזמן שביקש רחמים על ישראל, אמר אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא, אבל

שאין להם אמונה שלמה לא בעאן אינם רוצים להסתכל ולהתבונן בארחוי בדרכי הקב"ה שזומין לכל אחד מה שנצרך לו, והם רוצים לאטרחה גרמיהו להטריח את עצמם יומם ולילה לחפש מזונותיהם אולי לא יהיה להם פת לאכול ואין להם זמן לתורה ולתפלה, מאן גרים לון מי גרם להם זאת, משום שאין להם אמונה בה.

(ח) אמר ליה קב"ה את בעי מותא אתה רוצה בכל עת את המות, כמה פעמים בקשת זאת, לכן הנני מודיעך ואצלתי מן הרוח, שאני אפריש חלק מן רוח הנבואה שבך ואתן אותה על שבעים הזקנים, ופה ידע משה שימות ולא

תורה אור

(ב) כמו שאמרו רז"ל במשנה סוף קידושין רבי מאיר לעולם ילמד את בנו אומנות נקיה וקלה ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו, ר' שמעון בן אלעזר אומר ראיתי מימך חיה ועוף וכו' והן מתפרנסין שלא בצער וכו' ואני נבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער וכו' וכך אמר ר' שמעון בן יוחאי בברכות לה, ע"ב בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים ע"י"ש.

(ג) ברייתא בסנהדרין יו, ע"א ד' שמעון אומר במחנה נשתיירו וכו' ומה נבואה נתנבאו אמרו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ.

(ד) עיין לעיל בפ' תשא לב, לא, דרש הפסוק מחני נא.

דישראל הוה, השתא לאו איהו אלא מגו רוגזא ודוחקא, ובגין כך קבילו מניה וע"ד אשתארו לבתר אלדד ומידד ואמרו דא, דמשה יתכניש ויהושע ייעול לון לישראל לארעא ט.

יא. כח אדוני משה כלאם: ט) מאי כלאם, מנע מנהון אינון מילין, כד"א י ויכלא העם מהביא יא ויכלא הגשם מן השמים מניעותא ממש יב.

פרשת שלח

יג. ג וישלח אותם משה וגו' כלם אנשים: א) כלהו זכאין הוו ורישי דישראל הוו, אבל אינון דברו לגרמיהו (א) עיטא בישא, אמאי נטלי עיטא דא, אלא אמרו אי ייעלון ישראל לארעא נתעבר אנו מלמהוי רישין, וימני משה רישין אחרנין דהא אנו זכינן במדברא למהוי רישין, אבל בארעא לא נוכי, ועל דנטלי עיטא בישא לגרמיהו, מיתו אינון וכל אינון דנטלן מיליהו א.

יג. טו ויקרא משה להושע בן נון יהושע: ר' יצחק אמר ב) וכי הושע קראיה קרא והא כתיב ב ויאמר משה אל יהושע ג יהושע בן נון נער ד ויחלוש

מראה מקומות

ט ד' בהעלותך קנה, ע"ב. י שמות לו, ה. יא בראשית ה, ב.
 יב ד' בהעלותך קנה, ע"ב.
 א ד' שלח קנה, ע"א. ב שמות יז, ט. ג שם לג, יב. ד שם יז, יג.

ביאור

עכשיו אמר זה רק מתוך רוגז וכעס, מפני זה קבלו דבריו ונגזרו עליו למות וע"ד ועל כן נשארו אלדד ומידד במחנה והתנבאו ואמרו דמשה יתכניש שמשה יאסף אל עמיו ויהושע ייעול יכניס את ישראל לארץ. ט) מאי כלאם, מהו פירושו של כלאם, תמנע מהם את הנבואה, שלא יתקיימו דברים אלו. א) כלהו זכאין זוו כלם היו מקודם צדיקים וראשי ישראל היו ואיך זה יצא שמרדו בה' והלשינו על הארץ, אבל התשובה היא, כי

לקחו לעצמם עיטא בישא עצה רעה, למה, אלא אמרו, אם ישראל יכנסו לארץ נתעבר אנו יעבירו אותנו מלהיות ראשי הדור ומשה רבינו ימנה אחרים, כי אנתנו זכינו רק במדבר להיות ראשים, אבל בארץ ישראל לא נוכה לזה, מפני זה הלשינו על הארץ והוציאו דבת הארץ ועל ידי זה שלקחו לעצמם עצה רעה, מתו הם וכל אלה שקבלו דבריהם. ב) וכי הושע קראיה קרא האם הושע נקרא שמו בתורה, הלא לפני השליחות הוואת, נקרא

תורה אור

(א) סוטה לה, ע"א. א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מקיש הליכה לביאה מה ביאה בעצה רעה אף הליכה בעצה רעה.

יהושע אלא אמר ליה משה יה יושיעך מביהו. ר' אבא אמר כיון דשדריה למיעל לתמן אצטריך למהוי שלים ובמה, בשכינתא. דעד ההיא שעתא נער אקרי כמה דאוקימנא ובההיא שעתא קשיר ליה משה בהדה ואע"ג דאשכחן יהושע בקדמיתא קרא קרייה הכי על ההוא דזמין למקרייה אמר משה ודאי לא אצטריך דא למיעל תמן אלא בשכינתא והכי אתחזי ה.

יג. יז עלו זה בנגב: ג) ר' יצחק אמר, כד הוה מטאן לגבייהו דאינון ענקים, הוו שוויין ההוא חוטרא דמשה קמייהו ואשתזיבו, ומגלן דההוא חוטרא יהיב לון, הה"ד ויאמר עליהם עלו זה בנגב, כתיב הכא עלו זה וכתיב ו התם ואת המטה הזה וגו' ובגיניה אשתזיבו (עיי"ש באריכות) ז.

יג. כ היש בה עץ אם אין: ר' חייא אמר, וכי לא הוה ידע משה דאית בה כמה אילנין משניין דא מן דא וכו', והא קב"ה קאמר לו למשה בקדמיתא דהיא ארץ זבת חלב ודבש וכו', אר"ש וכו', אמר לון אי ד) תחמון דאיבא דארעא כשאר ארעי דעלמא יש בה עץ אילנא דחיי ולא מאתר עילאה יתיר, ואי תחמון דאיבא

מראה מקומות

ה ד' שלח קנח, ע"ב. ו שמות ה, יז. ז ד' שלח קס, ע"ב.

ביאור

יד ארץ כוש ואשור שעדיין לא היו ונקראו בשמות, שבעתיך יקראו בשמות אלה כדברי רב יוסף, כתובות י, ע"ב.

ג) ר' יצחק מתרץ למה כתוב זה, שלכאורה הוא מיותר, ודי היה, אילו היה כתוב עלו בנגב, ואמר, כי יש פה רמז כד הוה מטאן כשהגיעו אליהם ענקים ורצו להזיק להם הוה שוויין היו משימים משה של משה כנגדם ונצולו ולמד זה מגזרה שיה זה, זה.

ד) אי תחמון דאיבא דארעא אם תראו שפירות הארץ הם כמו שאר פירות העולם, סימן הוא שיש בה עץ, שזה עץ החיים ולא ממקום עליון יותר ואי תחמון ואם תראו שפירות הארץ הם משונים יותר מכל פירות העולם תנדעון תדעו דהא מעתיקא קדישא שההשפעה היא ממקום יותר קדוש ויותר גבוה

ג"כ שמו בתורה יהושע, אלא כוננת משה רבינו היתה, שיה יושיעך מהם. ר' אבא אמר סובר שעד עכשיו לא נקרא רק בשם הושע, אלא כיון דשדריה למיעל לתמן ששלחו משה להכנס לארץ, היה צריך שיהיה שלם, ובמה בשכינתא ע"י השכינה יגיע לשלימות הנדרשת, מפני שעד עכשיו נער אקרי היה נקרא נער, כמו שכתוב (בפ' תשא לג, יא) ומשרתו יהושע בן נון נער ובההיא שעתא ובאותו הזמן קשר משה את יהושע עם השכינה והוסיף לו אות יו"ד על שמו ואע"ג דאשכחן יהושע בקדמיתא והגם שמצאנו כמה פעמים קודם בתורה, שנקרא בשם יהושע כנ"ל, זהו שהתורה קראה אותו בשם זה, שעתיד לקרוא אותו, שיקראו אותו בעתיד בשם יהושע (וכעין זה מצינו בפ' בראשית שזכר שם בפ' ב, יג,

דארעא יתיר ומשנייא מכל אתר דעלמא תגדעון דהא מעתיקא קדישא קא נגיד
ואתמשך ההוא שנויאי עלאה מכל אתרי דעלמא ח.

יג. כב ויעלו בנגב ויבא עד חברון: (ה) ויבאו מבעי ליה (ב) אלא אמר רבי יוסי
כלב הוא דאתא לצלאה על קברי אבהתא. אמר כלב יהושע הא ברכיה
משה בסיועא עלאה קדישא ויכיל לאשתזבא מנייהו ואנא מה אעביד, אימלך למבעי
בעותא על קברי אבהתא בגין דישתזיב מרזיהון דשאר מאללין. (ו) רבי יצחק אמר
מאן דהוה רשים מכלהו דא עאל בגווייה דביה תליא כלא ות"ח מאן הוא משאר אחרי
דיכול לאעלא תמן דהא כתיב ושם אחימן ששי ותלמי ומדחילו דלהון מאן יכיל
לאעלא במערתא אלא שכינתא עאלת תמן בכלב לבשרא לאבהן דהא מטא זמנא
לאעלא בנייהו לארעא דאומי לון קב"ה ודא הוא ויבא עד חברון ט.

יג. כג ויבאו עד נחל אשכל ויכרתו משם זמורה וגו' וישארו במוט בשנים: (ז) ר'
אבא אמר, כרתו ההוא אשכול אתו לסלקא ליה לא יכילו, אתו לנטלא

מראה מקומות

ח שם קנת, ע"ב. ט שם קנת, ע"ב; קנט, ע"א.

ביאור

קא נגיד ואתמשך נוול ונמשך אותו שינוי העליון ויש בה מכל המקומות שבעולם.
(ה) ויבאו מבעי ליה היה צריך לכתוב ויבאו בלשון רבים, כמו שכתוב ויעלו בלשון רבים, אלא מתרץ ר' יוסי זה שכתוב ויבא הכונה על כלב, שהוא בא לחברון לצלאה להתפלל על קברי אבותינו הקבורים בחברון במערת המכפלה, אמר כלב, יהושע הא ברכיה משה משה ברך את יהושע ומן השמים יעזרו לו, שינצל מעצת המרגלים, אבל אני, מה אעשה, נמלך לבקש רחמים על קברי אבות בגין דישתזיב בכדי שינצל מסודות, מהעצה הרעה של שאר מאללין המרגלים.
(ו) ר' יצחק אמר פירוש אחר, ויבא מרמו על השכינה דביה תליא כלא שבו תלוי הכל,

תורה אור
(ב) סוטה לו, ע"ב. אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות אמר להן אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים.

ליה לא יכילו, אתו כלב ויהושע בטלו ליה וסליקו ליה ואזרקף על ידיהו, הדא הוא דכתיב וישאוהו במוט בשנים, באינן שנים יחידן י'.

יד, יז ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: יגדל נא ח) דיתרבי ויסגי לעילא לעילא ויתנגיד ויתמשך לתתא כאשר דברת כמה דאוקמוה (ג), לאמר למילף מהכא כל דרין בתראין לעלם ולעלמי עלמין, לאמר, למימר לדא (ד) בשעתא דעקתא, למימר דא בשעתא דרווחא ומאי הוא ה' ארך אפים וגו' והא אוקימנא מלי, אמר ר' יצחק ט) אמת אמאי סליק מכאן, א"ר חייא אינון גרמו ליה דאסתליק מכאן דהא בשקרו דברו גרמייהו (ה) בההוא מדה דבר נש מודד בה מודדין ליה וכן שאר אחרי אסתלקו דלא יכיל משה למימרינהו בגין דאינון גרמו י"א.

יד, לב ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה: י) מאי פגריכם דא יצר הרע וכו'.

מראה מקומות

י שם קס, ע"ב. י"א שם קסא, ע"ב.

ביאור

על ידיהם, ועל זה כתוב וישאוהו במוט בשנים, באותם שנים לבד, היינו, יהושע וכלב. ח) דיתרבי ויסגי לעילא שיתרבה ויתגדל למעלה כח ה' ויתמשך למטה, לאמר למילף מהכא וללמוד מכאן כל דורות האחרונים לעולם ולעולמי עולמים, לאמר ולהזכיר אלו המדות של הקב"ה בשעתא דעקתא בעת צרה, לאמר אלו הדברים ולהזכירם בשעתא דרווחא בזמן הרווחה, בכל הזמנים יזכירו שלש עשרה מדות של הקב"ה, וזהו פירושו של התיבה, לאמר. ט) אמר ר' יצחק ושאל ר' יצחק אמת י) מאי פגריכם מהו הפירוש של פגריכם,

תורה אור

(ג) סנהדרין קיא, ע"א. דתניא כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבונו של עולם, ארך אפים לצדיקים אמר לו אף לרשעים א"ל רשעים יאבדו, א"ל השתא חזית מאי דמבעי לך, כשחטאו ישראל אמר לו לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים אמר לפניו רבש"ע לא כך אמרת לי אף לרשעים והיינו דכתיב ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר.

(ד) ר"ה יז, ע"ב. אמר רב יהודה ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם.

(ה) במשנה סוטה ת, ע"ב. במדה שאדם מודד מודדין לו.

חסרונין דאית בכו דיצר הרע נחית תדיר לחסרונא וכו'. וע"ד אקרון פגריכם חסרונין דלכו, כד"א יב אשר פגרו מעבור את הנהר וגו' סופא דקרא אוכה, דכתיב יפלו ולא כתיב תפלו וע"ד במדבר הזה יתמו אינון פגרים ושם ימותו בגין דרעותא דקב"ה לשיצאה להני פגרים מעלמא לעלם יג.

פרשת קרח

טז, א ויקח קרח : א מאי ויקח נסיב עיטא בישא לגרמיה כל דרדף בתר דלאו דיליה איהו עריק מקמיה, ולא עוד אלא מה דאית ביה אתאביד מניה קרח רדיף בתר דלאו דיליה, דיליה אביד ואחרא לא רווח. קרח אזיל במחלוקת, מאי מחלוקת פלוגתא וכו', מחלוקת פלוגתא דשלום ומאן דפליג על שלום פליג על שמא קדישא בגין (א) דשמא קדישא שלום אקרי א.

יז, יג ויעמד בין המתים ובין החיים וגו' : ב) דכפית ליה למלאך המות דלא יכיל לשלטה כלל ולא למעבד דינא, סימנא דא אתמסר בידנא די בכל אתר

מראה מקומות

יב שמואלא ל, י. יג ז' שלח קסב, ע"ב. א ז' קרח קעו, ע"א—ע"ב.

ביאור

זה יצר הרע, שתיבת פגר, פירושו חסרון, ופה במדבר יפול ויבטל היצר הרע, שהביא אתכם לכל הצרות האלו דיצר הרע נחית השיצה"ר יורד תמיד למקום החסרון ולחסר, ועל כוונה זו נקרא פגריכם, חסרונותיכם, ומביא ראיה מהפסוק, אשר פגרו, שהפירוש שנחסרו, ומסוף הפסוק אנו לומדים, שכן הוא הפירוש, שכתוב יפלו ולא כתוב תפלו, ומפני זה כתוב יתמו אותם הפגרים ושם ימותו דרעותא דקב"ה מפני שרצון הקב"ה שהיצר הרע יכלה מן העולם. (א) מאי ויקח מה לקח, נסיב עיטא בישא לקח עצה רעה לעצמו, כל מי שרודף להשיג

מה שאינו שלו, איהו עריק הדבר בורח ממנו, ולא עוד, אלא גם מה שהיה לו נאבד ממנו, כך קרח רדף להשיג מה שאינו שלו, רצה כוונה והוא היה לוי, מה שהיה לו, נאבד ממנו, ומה שרצה להשיג לא השיג. קרח אזיל קרח הלך במחלוקת, מאי מחלוקת מהו פירושו של מחלוקת, פילוג. מחלוקת, פילוג והרחקה של שלום, ומי שחולק על שלום הוא חולק על השם הקדוש בגין משום שהשם הקדוש נקרא שלום כמו שכתוב ויקרא לו ה' שלום. ב) דכפית שמקשר ועוקד את מלאך המות שלא יוכל לשלוט כלל, סימנא דא אתמסר סימן זה נמסר לדינו שבכל מקום שאומרים בכוונה

תורה אור

(א) שבת י, ע"ב. שם גופיה איקרי שלום דכתיב ויקרא לו ה' שלום (שפטים ו, כג).

דקאמרי בכוונא ורעותא דלבא עובדא דקטורת, דלא שלטא מותנא בההוא אתר ולא יתוק, ולא יכלין שאר עמין לשלטאה על ההוא אתר. ת"ח מה כתיב ב מזבח מקטר קטרת, כיון דכתיב מזבח אמאי אקרי מקטר קטורת, אלא בגין דנטלי מהאי אתר לאקטרא כמה דעבד אהרן ג.

פרשת חקת

יט, יד זאת התורה אדם כי ימות באהל: א) מאי כי ימות אלא (א) אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה ולית מיתה (ב) אלא עוני, דעני חשוב כמת א.

כ, כו ויעש משה כאשר צוה ה' ויעלו אל הר ההר לעיני כל העדה: ב) אמאי לעיני כל העדה, אלא בגין דאהרן הוה רחימא דעמא יתיר מכלא ולא יימרון דהא אתנגיד על ידא דמשה, ומשה משיך לאהרן במלין עד דסליקו לטורא וכל

מראה מקומות

ב שמות ל, א. ג ז' ויקהל ריט, ע"א. א ז' תרומה קנת, ע"ב.

ביאור

וברצון הלב ענין הקטורת דלא שלטא לא ישלוט המות בההוא אתר במקום ההוא ולא ינזקו ולא יוכלו עמים אחרים לשלוט על המקום הזה. תא חזי בא ודאה, כתוב (בפ' תצוה) מזבח מקטר קטורת, הלא מספיק אם יהיה כתוב מזבח הקטרת ולמה נקרא מקטר קטורת, משום שמן המקום הזה לוקחים להקטיר קטורת ומקשרים את מלאך המות שלא תהא לו שליטה על ישראל, כמו שעשה אהרן, שלקח הקטרת ויכפר על העם ונפסקה המגפה.

א) מאי כי ימות מהו הפירוש של כי ימות, אלא הכוונה היא ככה, זאת התורה אדם כי ימות, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה ואין מיתה אלא עוני, דעני חשוב כמת, ואין הכוונה שיכנס למקום סכנה, אלא העוסק בתורה בזמן שהוא עני מתוך הדחק, התורה מתקיימת בידו.

ב) אמאי לעיני כל העדה, למה לעיני כל העדה, אלא בשביל שאהרן היה רחימא דעמא אהוב על העם יתיר מכלא יותר מכולם, ובכדי שלא יאמרו שאהרן גוע ומת על ידי משה לכן העלה אותו לעיני כל העדה, ומשה משך

תורה אור

(א) מימרא דריש לקיש ברכות סג, ע"ב. מנין שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר וזאת התורה אדם כי ימות באהל.

(ב) נדרים סה, ע"ב. ובאבות פרק ד' מ"ט ד' יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וכו'.

ישראל הוּו חמאן בשעתא דאפשיט משה לבושי דאהרן ואלביש לון לאלעזר ב.
כא, לד ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו: (ג) ת"ח, כתיב ויאמר ה' אל משה אל
 תירא אותו תרין אותו אינון (ג) שלימין באורייתא בתדי ווי"ן, חד דא
 וחד ג עד דרוש אחיך אותו, מ"ט בגין דאינון אות ממש עד דרוש אחיך ממש
 אותו דבעי לפרשא ההוא אות דההוא אבידה, אוף הכא דין אותו דא עוג דאתדבק
 באברהם ומאנשי ביתו הוה, וכד אתגזר אברהם מה כתיב ד וכל אנשי ביתו וגו'. דא
 עוג דאתגזר עמיה וקביל האי את קדישא, כיון דחמא עוג דישראל מקרבין גביה,
 אמר הא ודאי אנא אקדימנא זכותא דקאים לון, ודא שוי לקבליה וכו', מיד אמר
 קב"ה אל תירא אותו, לא תדחל לההוא את דיליה וכו', כי בידך נתתי, שמאלא דילך
 יעקר ליה מעלמא דהא הוא פגים רשימא דיליה ומאן דפגים להאי את אתחזי
 לאתעקרא מעלמא ה'.

מראה מקומות

ב ז' חקת קפג, ע"א. ג דבריי, כב, ב. ד לך יז, כז. ה ז' חקת קפד, ע"א.

ביאור

אות אהרן בדברים עד שעלו להר, וכל ישראל
 אנשי ביתו נימולו אתו, ועוג היה מאנשי בית
 אברהם דאתגזר עמיה ונימול אתו וקבל
 אות הקדוש, וכיון דחמא ומכיון שראה עוג
 שישראל מתקרבים אליו אמר הא ודאי
 אקדימנא בודאי אני הקדמתי במצוה, שהרי
 נמולתי עוד קודם שנולד יצחק ונה שוי
 לקבליה שם כנגדו לבטוח בזה, מיד אמר
 הקב"ה למשה אל תירא אותו לא תדחל לא
 תפחד מהאות שלו, שהרי הוא פגם את רושם
 הברית קודם שלו, היינו שהכניסו למקום
 האסור ומאן דפגים ומי שפוגם לאות הזה
 אתחזי ראוי לאתעקרא מעלמא להתעקר
 מן העולם.

הוּו חמאן היו רואים בזמן שהפשיט משה
 לבושי אהרן והלבישם לאלעזר, בכדי שידעו
 כלם שזה נעשה גם בהסכמת אהרן.

ג' תא חזי בא וראה וכו' תרין אותו אינון
 שלמין יש שתי פעמים בתורה, תיבת אותו,
 שהן שלמות, היינו מלאים בשני ווי"ן כל אחת,
 אחד פה ואחד אצל מציאת אבידה כתוב, עד
 דרוש אחיך אותו, מ"ט למה, משום שכונתו
 אות ממש ולא מגורת את, (האל"ף בסגול)
 באבידה צריך לפרש אות, היינו שיתן סימן
 מובהק שנדע ברוד שהוא בעל האבידה ומפני
 זה כתוב מלא וגם כאן התיבה אותו, לרמוז על

תודה אור

(ג) בס"ת שלנו שניהם חסרי ווי"ן.

פרשת בלק

כב. ב וירא בלק : א) וירא בלק וישמע מבעי ליה מהו וירא ראייה חמא וידע דזמין הוא למנפל בידא דישראל וישאל למנפל בידי בקדמיתא ולבתר איהו בידא דישראל א.

וירא בלק בן צפור : ר' שמעון אמר וירא ב) מאי ראייה חמא ראייה ודאי ממש חמא במשקופא דחכמתא וכו', כמה דכתיב ב' וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון, מאי בעד החלון כד"א ג' בעד החלון נשקפה וגו' ודא חלון דחכמתא וכו', אוף הכא וירא בלק בחכמתא דיליה. בן צפור כמה דאמרו (א) אבל בן צפור ממש דהא חרשוי הוה בכמה זינין דההוא צפור וכו' ד.

וירא בלק בן צפור : וכי מאי שנא ג) אדכיר שמא דאבוי משאר מלכין, אלא יתרו אתמשך ואתעבר מעבודת כו"מ ואתא לאתדבקא בישראל הוא ובניו וכל עלמא נדוהו ורדפו אבתריה. בלק מבני בניו הוה ואתעבר מארחא דאבוי כיון דחמו סבי מואב וכו' דיתרו ובניו אתדבקו בשכינתא ודא אתמשך מנהון אתו ואמלכוהו

מראה מקומות

א ז' בלק קצו, ע"א. ב בראשית כו, ח. ג שופטים ח, כח. ד ז' בלק קפה, ע"ב.

ביאור

א) וירא בלק וישמע מבעי היה צריך לכתוב וישמע ולמה כתוב וירא, ואה בחכמתו ובכשפיו שעתיד הוא ליפול בידי ישראל לבסוף.
 ב) מאי ראייה חמא איזו ראייה דאה, דאה במשקופא דחכמתא בהשקפת החכמה ומביא ראייה משני מקומות אחרים, שלפעמים הבטה וראיה הם לא ראית עינים אלא ראייה בחכמה. בן צפור כמה דאמרו כמו שאמרו, שהיה נכדו של יתרו שנקרא צפור ועוד טעם שנקרא בן צפור דהא חרשוי הוה שכל הכשפים עשה על ידי צפור וכו'.

ג) אדכיר שמא דאבוי למה הוא מזכיר שם אביו יותר משאר מלכי מדין, אלא יתרו אתמשך משך את עצמו מעבודת כו"מ ובא להתדבק בישראל, הוא ובניו וכל העולם נדוהו ורדפו אחריו. בלק מבני בניו של יתרו היה ואתעבר מארחא דאבוי וסר מדרכו של אביו, כיון דחמו סבי זקני מדין שיתרו ובניו נתדבקו בשכינה, והוא נמשך וסר מהם, אתו באו והמלכוהו עליהם באותו הזמן, לפיכך כתוב בעת ההיא בעת ההיא היה מלך מה שלא היה ראוי קודם להיות מלך ועל דא ומפני זה

תורה אור

א) שנקרא בן צפור על שם יתרו שנקרא צפור והגם שמנו רז"ל שבעה שמות ליתרו ולא נזכר שם זה אבל אפשר ששם זה נקרא בגיותו ולכן לא הזכירוהו רז"ל בין השבע שמות שנקרא אחרי שנתגייר ודרשו כל שם (נצוצי אורות בשם הרמ"ז) וכן נזכר בזהר דף קצו, ע"ב בדרש ר' אלעזר עה"פ גם צפור מצא בית דא יתרו.

עלייהו בהאי שעתא, דכתיב ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא, בעת ההיא הוה מלך מה דלא הוה מקדמת דנא ועל דא כתיב בן צפור מה דלא אתחזי למעבד הכי ה.

כב, ד ויאמר מואב אל זקני מדין: ויאמרו זקני מואב אל זקני מדין לא כתיב, אלא ויאמר מואב, ד) עולמין נטלו עיטא מסביא וסביא אתמשכו אבתרייהו, ואינון יהבו לון עיטא, מאי עיטא יהבו לון, עיטא בישא נטלו לגרמיהו, אמרו לון למואב, גדולא בישא גדלנא ביננא, ומנו משה רביהון, על חד כומרא דהוה ביננא דרבי ליה וגדיל ליה בביתיה ויהב ליה ברתייה לאנתו, ולא עוד אלא יהב לו ממונא ושדר ליה למצרים לשיצאה כל ארעא, ואיהו וכל ביתיה אתמשכו אבתריה אי לההוא רביהון ניכול לאעקרא מן עלמא כל עמא דיליה יתעקרון מיד מן עלמא, וכל עיטא בישא מההוא מלה דפעור ממדין הוה וכו' וכל עיטא דלהון על משה הוה ובעיטא דלהון שכרו לבלעם ו.

כב, ה וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה; ה) פתורה, שמא דאתרא הוה, כד"א ז מפתור ארם נהרים לקללך, אמאי איקרי הכי, בגין דכתיב ז

מראה מקומות

ה שם קצו, ע"ב. ו שם קפט, ע"ב. ז דברים כג, ה. ח ישעי' סה, יא.

ביאור

נכתב בן צפור, שהוא בן יתרו שנקרא צפור וזו היתה הסיבה שהמלכוהו.
 ד) עולמין נטלו עיטא מסביא הצעירים לקחו עצה מהזקנים, והזקנים נמשכו אחריהם ואינון יהבו לון עיטא והם נתנו להם עצה, מהו העצה שנתנו להם, עיטא בישא עצה רעה לקחו לעצמם, אמרו להם, גידול רע גידלני בינינו ומי הוא משה דבם נתגדל אצלנו במדין, כומר אחד שהיה בינינו לקח אותו וגידל אותו בביתו וגם נתן לו את בתו לאשה, ולא עוד, אלא שנתן לו כסף ושדר ושלח אותו למצרים לשיצאה כל ארעא להשמיד כל הארץ, והוא יתרו וכל בני ביתו אתמשכו נמשכו אחריי, וזוהי העצה, אם נוכל לעקור את רבם מן העולם, אז כל עמו יתעקר מיד מן העולם וכל עיטא בישא העצה הרעה מעגין פעור היה זה ממדין וכל עיטא העצה שלהם היה

על משה להעבירו מן העולם, ועל ידי עצתם, שכרו את בלעם לקלל את ישראל וכשלא עלה בידו לקללם נתן להם עצה להפקיר את נשותיהם ובנותיהם לזנות, וגם השפיעו על הנשיא שלהם שיפקיר את בתו כזבי, ואמרו לה, שתלכוד את ראש ישראל ברשתה, וכל זה בא ממדין וזאת העצה רעה שלקחו לעצמם, שבעבורה ציה הקב"ה, צרור את המדינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם ע"ד פעור וגו' כי על ידם נהרגו כ"ד אלפים מישראל.

ה) פתורה שמא דאתרא פתורה הוא שם המקום שישב בו בלעם, אמאי למה קראו את שם המקום פתורה, כי היו מסדדין שלחן בכל יום להסטרטא אחרא, ובכרי שיוכלו לעשות הכשפים ומפני זה קראו למקום הזה פתורה, שכן קוראים בארם נהרים לשלחן, פתורה.

העורכים לגד שולחן, ופתורה הוה מסדר תמן כל יומא דהכי הוא תקונא דסטרין בישין וכו' ובגין כך אקרי שמא דאתרא ההוא פתורא דהכי קודין בארם נהרים לשלחן פתורא ט.

וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה וגו' הנה עם יצא ממצרים וגו' : (ו) אית לאסתכלא מאן דבעא למללא ביה בבלעם ולאחברא בהדיה אמאי שדר ליה מיד עד לא ייתי לגביה מלין בפירושא דקאמר הנה עם יצא וגו' ועתה לכה אדה הוה ליה לאתחברא בהדיה בקדמיתא ולפייסא ולשוחדא ליה ולבחר לאודעא ליה מלוי, אלא אמר ר' יוסי מהכא אשתמודע דהא ידע בלק רעותיה דההוא רשע דבעא לאתיקרא תדיד במלין רברבין ולית ליה תיאובתא אלא כד עביד בישין י.

הנה עם יצא ממצרים : (ז) מה חמא בלעם למימר הנה עם יצא ממצרים ולא אמר הנה עם בני ישראל וכו', רבי אחא אמר בלק אורחא דקלנא נקט הנה עם יצא ממצרים, כלומר דלית אנו ידעין ממאן אינון יא.

כב, ו ארה לי : (ח) מאי ארה לי איך אבא ההוא רשע בתרי לישני קאמר לבלעם, חד אמר ארה לי וחד אמר קבה לי מה בין האי להאי אלא אמר ליה

מראה מקומות

ט ז' בלק קצב, ע"א. י שם. יא ז' שמות יו, ע"ב.

ביאור

(ו) אית לאסתכלא צדיך להסתכל ולהתבונן ולהבין מאן דבעא למללא מי שרוצה לדבר עם בלעם ולהתחבר עמו ולבקש עזרתו, למה בתחלת השליחות הראשונה, שעוד לא התקשר עמו וכבר מודיע לו את בקשתו, הנה עם יצא ממצרים וגו' לכה נא אדה, הלא ההגיון אומר שיהיה לו צורך מקודם להתחבר עמו, לפייסו ולשחדו שיבוא אליו, ואח"כ להודיעו ולהציע לו בקשתו, ומסביר ר' יוסי, מכאן אנו יודעים, שבלק ידע את רצונו של בלעם הרשע, שהוא רוצה להתכבד בדברים גדולים ולית ליה תיאובתא ואין לו תשוקה אלא כד עביד בישין לעשות דע, ולכן היה משבח, שבידו לברך ולקלל למי שירצה, גם הודיע לו שרצונו, שיקלל את ישראל, משום שידע שכל חשקו

רק להרע ולהזיק.
(ז) מה חמא מה ראה בלק לאמר הנה עם סתם, ולא הזכיר בני ישראל, אלא בלק אורחא דקלנא נקט דרך בזיון אחו, שזה עם בלתי ידוע, אין אנו יודעים ממי הם ואין להם שום יחוס.
(ח) מאי אדה לי מהו פירושו של ארה ועל זה אמר ר' אבא, הרשע הוה אמר לבלעם בשוני לשונות, בלשון ארה וקבה, והפירוש של ארה, הוא לשון לקיטה, היינו שביקש מבלעם שילקוט עשבים וכישוף של ראשי נחשים וישליכם לקדרה של כישוף ולהרוג את ישראל בכישוף כיון דחמא שראה דחיליה שכוחו של בלעם יתד גדול בפה, חזר וביקש ממנו לכה קבה לי היינו שיקללם בפה.

(ב) ארה לי עשבינ וחרשין דרישי דחויין ושווי לון בקדרה דחרשיא. כיון דחמא דחיליה יתיר בפומא תב ואמר ולכה קבה לי יב.

כל עצום הוא ממני: ט) וכי עד ההיא שעתא אן אגחו ביה קרבא ונצחו ליה, באן אתר אערעו בחרבא דלהון וכו' לאחזאה גבורתא דלהון וכו', אלא ההוא רשע חכים הוה וחמי למרחוק חמא לדוד מלכא וכו' ונצח למואב ושווי לון תחות רגלוי יג.

אולי אוכל נכה בו: י) האי קרא הכי הוה ליה למימר אולי אוכל אכה בו, או אולי נוכל נכה בו אלא ההוא רשע הוה חכים, אמר חמינא ידא חדא דחד אריה תקיפא פריש ידא אי איכול עמך דנתחבר תרוונא ונגרע מההוא אריה ידא דא עד לא ייתי ההוא מלכא לעלמא ולא יתרך ית מואב מאתריה יד.

כב, כב ויחר אף אלהים כי הולך הוא: יא) הוא דייקא דאפיק גרמיה מרשותיה דקב"ה ממה דאמר ליה ואך את הדבר וגו'. ת"ח דהכי הוא, דהא בקדמיתא

מראה מקומות

יד שם קצח, ע"ב.

יג שם קצח, ע"א—ע"ב.

יב ד' בלק קצח, ע"ב.

ביאור

אוכל בלשון יחיד ונכה בלשון רבים, אלא בלק היה חכם, אמר חמינא רואה אני יד חזקה של אריה חזק, שיקום מישראל, אולי אוכל להתחבר עמך, דהיינו שנתחבר תרוונא שנינו ונגרע ונקצץ ביחד יד זו מאותו האריה, על ידי זה שתקללם, קודם שיבוא המלך הוה לעולם ולא יתרך ולא יגרש את מואב מאתריה ממקומו.

יא) הוא דייקא הפסוק מדייק הוא, כי התיבה הוא, לכאורה מיותרת, אלא לדייק ולרמוז כי חרון אף אלהים היה על שהולך הוא, היינו דאפיק גרמיה שהוציא את עצמו מרשות דקב"ה, שאמר לו ואך את הדבר אשר אדבר אליך איתו תעשה, יבלעם חשב, שע"י הכשפים שלו יעשה הכל נגד רצון הקב"ה. ת"ח בא

ט) וכי עד ההיא שעתא וכי עד אותה שעה, הוהו שואל, מאין ידע בלק שעם ישראל הוא יותר חזק ועצום ממנו כי אמר, כי עצום הוא ממני, אן אגחו בו קרבא איפה עשו מלחמה עם ישראל ושישראל נצחו אותו באן אתר אערעו בחרבא דלהון באיזה מקום נפגעו בהרב ישראל וראו גבורתם, אלא הפירוש הוא באופן אחר. ההוא רשע חכים הוה וחמי למרחוק הרשע הזה בלק, ראה בחכמתו מרחק, ראה שנודר המלך יעשה מלחמות קשות עם מואב וינצחום וישים אותם תחת רגלוי ומזה ידע שעצום הוא ממנו.

י) האי קרא הפסוק הוה צריך היה כך להכתב, או כולו בלשון יחיד, אולי אוכל אכה או כולו בלשון רבים, אולי נוכל נכה וכתוב

תורה אור

(ב) לשון לקיטה כמו (שה"ש ה, א) אריתי מורי עם בשמי וכמו בלשון המשנה שביעית פ"א מ"ב. כמלא אורה.

יהב ליה רשותא ואמר קום לך אתם, השתא דהוה אזיל אמאי ויחר אף אלהים, אלא בגין דהולך הוא, הוא ברשותיה דיליה לנפקא מההוא דאמר ליה ואך וגו', אמר ליה קב"ה, רשע את מתקן ומזרז זיינך לנפקא מן רשותי חייך אנת ואתנך ברשותי תהוון, מיד ויתיבב מלאך ה' וגו', מאי ויתיבב, א"ר אבא נפק מאומנותא דיליה וקאים באומנותא אחרא, דהאי מלאכא דרחמי הוה, והיינו דאמר ר' שמעון (ג) חייביא מהפכי רחמי לדינא, לשטן לו דהא לא אומנותא דיליה הוה, אמר ר' אלעזר לא שני מלאכא ולא נפק מאומנותא דיליה אלא בגין דהוה האי מלאכא מסטרא דרחמי וקאים לקבליה סתיר חכמתא דיליה וקלקל רעותיה הה"ד לשטן לו, לו הוה שטן אבל לאחרא לא הוה שטן טו.

מראה מקומות

טו שם דו, ע"א—ע"ב.

ביאור

מדת הקב"ה שהם רחמים, לדין, לשטן לו הפסוק מדייק לו, שזה רק בשביל הרשע הזה עמד לשטן לו, לעשות דין עמו ולא לאחר, דהא לא אומנותא דיליה הוה כי אין זו אומנות שלו כי היה במדת השם תויה שהוא רק רחמים ורק פה השתמש כביכול במדת הדין, לעמוד לשטן להפריעו ממעשיו. אמר רבי אלעזר, שלא שינה הקב"ה מדת הרחמים לדין, וגם פה התנהג הקב"ה עמו במדת הרחמים, אלא, משום שהמלאך היה מסטרא דרחמי מצד הרחמים לכן קאים לקבליה עמד לנגדו לסתור החכמה שלו וקלקל רעותיה רצונו, שהלך להזיק ולקלל את ישראל, והו שמדגיש הפסוק לשטן לו רק לו הוא שטן, אבל לאחרים לא היה שטן, שהרי הלך להפריע מחשבתו ומעשיו להרשיע, ובכדי להציל ולהטיב לישראל, שלא יוכל לגעת בהם לרעה, אם כן גם מעשה זה של המלאך היה התכלית לרחמים.

ודאה שכן הדבר והכונה, שהרי מקודם נתן לו רשות ללכת ואמר לו קום לך אתם השתא דהוה אזיל ועכשיו שהוא הולך, למה חרה אף אלהים, אלא בגין אלא הטעם, שחרה אפי דהולך הוא שרצה להוציא את עצמו מרשות הקב"ה, אמר לו הקב"ה רשע, את מתקן ומזרז אתה מתקן ומזרז את הנשק שלך לנפקא לצאת מרשותי, תדע כי חייך את ואתנך אתה ואתונך תהיו ברשותי ולא תוכל לעשות לבדך שום דבר נגד רצוני, מיד ויתיבב מלאך ה' בדרך לשטן לו מאי ויתיבב מה פידושו של ויתיבב, א"ר אבא נפק מאומנותא דיליה יצא מאומנות שלו היינו ממדתו, מדת הרחמים ועמד במדת הדין, מפני שבכל הפרשה כתוב אלהים שהוא מדת הדין, ופה כתוב שם הויה, שהוא מדת הרחמים, לכן פירש שזהו כוננת התיבה ויתיבב, שמדת הרחמים עמדה לשטן לו לעשות מעשה דין, והיינו דאמר ר' שמעון חייביא הרשעים מהפכים במעשיהם

תורה אור

(ג) ב"ר פ' נח פ' לג, א"ר שמואל בר נחמני אוי להם לרשעים שהם הופכים מדת רחמים למדת הדין.

כב, כח ויפתח ה' את פי האתון: יב) היינו חד מאינון מלין דאתבריאוו (ד) ערב שבת בין השמשות, אמר ר' יצחק מאי סגי האי לבלעם או לאתון או לישראל בהני מלין, א"ר יוסי דחייכינ ביה אינון רברבין דהוו עמיה, וכד מטו לבלק אמרו לו וכי להאי שטיא שדרת ליקרא לא תשכח ביה ממשות ולא במלוי, ובאינון מלה דאתנא אתבזא מן יקריה. ר' חייא אמר אלמלי לא אמרת אתנא האי, לא שביק בלעם ההוא דיליה ובמילי דאתנא ידע דאתבר חיליה טו.

ויפתח ה' את פי האתון: יג) ר' אבא רמי, כתיב ין ותפתח הארץ וגו' וכתיב ויפתח ה' את פי האתון, מאי שנא ארץ מאתון דלא כתיב בה ויפתח ה' את פי הארץ, אלא התם משה גזר על פומא ופתחת ועבדת ארעא פקודא דמשה ולא יאות דקב"ה יעבר פקודיה, דמשה גזר ופקיד ית ופצתה האדמה את פיה, וע"ד היא עבדת פקודיה, דכתיב ותפתח הארץ את פיה, אבל הכא לא אשתכח מאן דגזר אלא רעותא דקב"ה הוה וכו' ועל דא כתיב ויפתח ה' את פי האתון. יד) רבי יהודה אמר אסתכלנא בפרשתא דא ובאלין מלין ואתחזיין דלאו מלין דצריכינ אינון, וכי מאחר

מראה מקומות

טז שם רט, ע"ב. יז במדבר טז, לב. יח שם.

ביאור

יב) היינו חד זהו אחד מהדברים שנבראו בערב שבת הראשון בין השמשות, וע"ז שואל ר"י מאי סגי מהו הרווח מזה לבלעם או לאתון או לישראל בזה שהאתון דברה, אינו תועלת יצאה מזה, שהיה צורך לשנות סדרי בראשית, על זה משיב ר' יוסי, שזה היה נחוץ שישמעו השרים ויצחקו ממנו, וכד מטו וכאשר באו לבלק, אמרו לו וכי להאי שטיא האם לשוטה זה שלחת לכבודו ולקרוא אליך, לא תמצא בו שום תועלת לא בו ולא בדבריו, ועל ידי דברי האתון נתבוה מכבודו. ר' חייא אמר מעט באופן אחר, אלמלא לא אמרת אתנא לא היתה אימרת הדברים לא שביק לא היה עוזב בלעם את מחשבתו והיה עוד מחפש הזדמנות אחרת שיוכל לקלל את ישראל,

תורה אור

(ד) אבות פ"ה, מ"ו.

דכתיב ויפתח ה' וגו' בעיין למהוי אינון מלי מלי מעלייתא מלי דחכמתא ואי כמה (ה) דאתערזו חברנא דאיהו משבח דטוסיא דיליה רעי ברטיבא והיא תבת ואמרת הלוא אנכי אתנך, מהכא הוה לה למפתח, והיא לא פתחה אלא מה עשיתי לך, ואי הכי אמאי קא טרח קב"ה למפתח פומה להני מלין, אמר ר' אבא ודאי, באלין מלין אוליפנא דעתא דבלעם דלאו כדאי הוא למשרי עליה רוח קודשא, ואוליפנא דהא לית יכילו באתניה לאבאשא או לאוטבא, ואוליפנא מהאי אתון דהא לית חילא בבעירי לאשראה עליהו דעתא שלים י"ט.

כב, כט ויאמר בלעם לאתון כי התעללת בי: טו) הוה ליה לחייכא מנה והוא אתיב לקבלא טפשותא דמלהא, כדין חייכו מניה ואתקליל בעיניהו וידעו דאיהו שטיא וכו', אמרו שטיא דא איהו יכיל לשיצאה עמין בפומיה היך לא יכיל לשיצאה לאתניה והוא בעי חרבא, ואוליפנא דלית חילא בבעירי לאשראה עליהו רוחא אחרא דאי ימרון בני נשא אי ימללון בעירי כמה דעתא שלים יפקון לעלמא, פוק ואוליף מהאי אתנא דהא קב"ה אפתח פומה חמי מלוי כ.

מראה מקומות

י"ט ז' בלק רט, ע"ב; ר"י, ע"א. כ שם ר"י, ע"א.

בי אור

כשפים, וכן למדנו שאין כח בהמות להשרות עליהם דעת שלמה, על כן לא אמרה שום דברי חכמה. טו) הוה ליה לחייכא מנה היה לו לבלעם לצחוק ממנה, והוא השיב לנגדה דברי טפשות, וצחקו ממנו כל השרים שעמו, ונקלה ונתבזה בעיניהם וידעו שהוא שוטה וזאת היתה כוונת הקב"ה, אמרו שוטה זה מתפאר להשמיד עמיכ בפיו, ואיך אינו יכול להשמיד ולהרוג אתונו, והוא צריך לזה חרב, וכן אנו לומדים מכאן, שאין כח ושכל בהמות להשרות עליהם רוח אחר של חכמה, שאם יאמרו בני אדם אי ימללון בעירי אם הבהמות היו יכולות לדבר, כמה דעת ושכל טוב היה יוצא מהם

דיבורים טובים וחשובים, ואם אפילו כמא דאתערזו כמו שנתעררו חכמינו ז"ל שהוא שבח את עצמו שיש לו גם סוס, אלא שהשמיד אותו באגם, ומפני זה הוכרח לקחת את האתון, והאתון הכחישה את דבריו באמרה, הלא אנכי אתונך, שבתמידות אתה נוסע אתי, אם כן היתה צריכה להתחיל את דבריה מכאן ולא להתחיל, מה עשיתי לך, שהם כאילו דיבורים יתירים, ולמה טרח קב"ה לפתוח את פיה לדברים אלו, ועל זה השיב ר' אבא, שמהדברים האלו אנו למדים דעתו של בלעם, שאיננו כדאי שישרה עליו רוח הקודש, כמו שהתפאר, וכן אנו למדים מכאן, שאין יכולת באתון להרע או להיטיב, כמו שחשב בלעם שיעשה אתה

תורה אור

(ה) סנהדרין קה, ע"ב.

כב. מא ויעלהו במות בעל וירא משם קצה העם: (טז) מאי ויעלהו במות בעל, אלא אשגח בחרשו וכו' ואשכח דזמינין ישראל למעבד במות ולמפלח לבעל, כמה דכתיב וילכו אחרי (ו) הבעל, וירא משם קצה העם, חמא רברבי דעמא ומלכא דלהון דפלחין ליה כמה דכתיב כא ויקראו בשם הבעל וכו' כיון דחמא בלעם דזמינין ישראל להאי מיד ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחת כב.

כג. א בנה לי בזה שבעה מזבחת וגו': (יז) בלעם אתא לאתערא קטטו בהו בישראל וחמא דלא יכיל בגין ההוא רחימא עלאה דלהון שארי לתקנא קמיה דורון אמר הקב"ה רשע ומה אית לך גבאי, את בעי לאתדווגא בבני הרי דורונך זמין לכלבי ת"ח מה כתיב ויקר אלהים אל בלעם ואר"ש לשון קרי וטומאה דורונך לאלין אתמסר ולא ייעול קמאי כג.

כג. ג וילך שפי: (יח) מהו שפי, יחידי כד"א כד שפיפון עלי אורח כהאי חויה

מדרה מקומות

כא מלכים א יח, כו. כב ז' בלק רי, ע"א. כג שם. כד בראשית מט. יז.

ביאור

לעולם, ועכשיו צא וראה ולמד מאותה האתון שהקב"ה פתח את פיה חמי מלוי וראה דבריה.

(טז) מאי ויעלהו במות בעל בשביל מה העלהו לשם, אלא הפירוש אשגח בחרשו הסתכל בכשפיו באיוו צד מישראל יוכל להאחו, שיוכל להרע להם, ומצא דזמינין שעתידין לעשות במות, ולמפלח לבעל ולעבוד לעבודה זרה, לבעל, כמו שכתוב בספר מלכים, ומהו איפוא הפירוש של הדברים, וירא משם קצה העם, חמא רברבי ראה שגדולי העם והמלך דפלחין ליה שהם עובדים את הבעל, ופירוש קצה, מגזרת קצינים, גדולי ושרי העם, ומכיון דחמא שראה בלעם שעתידים ישראל לעשות זאת, מיד אמר בלעם לבלק, בנה לי בזה שבעה מזבחות.

(יז) בלעם אתא לאתערא קטטו בלעם בא לעורר ריב על ישראל וחמא וראה שאיגו יכול בגין ההוא רחימא משום האהבה העליונה שהקב"ה אוהב אותם שארי התחיל לתקן לפניו דורון, היינו הקרבנות, וחשב שעל ידי הקרבנות, יתרצה הקב"ה שיקלל את ישראל, אמר הקב"ה, רשע ומה אית לך גבאי ומה יש לך אצלי, אתה בעי לאתדווגא רוצה להתחבר בבני המתנה שלך נמסרת לכלבים, תא חזי בוא וראה שכן הדבר, הלא כתוב ויקר אלהים וכו' וע"ז אמר ר' שמעון, שפירוש ויקר הוא לשון קרי וטומאה, הרי המתנה שלך נמסרת לאלו ולא ייעול קמאי ולא תבנס לפני.

(יח) מהו שפי מהו הפירוש של שפי, יחידי, כמו שכתוב שפיפון עלי ארח (פ' ויחי) הפירוש, שנחש הולך על הדרך יחידי זאורב אחרי

תורה אור

(ו) פסוק כזה לא נמצא בני"ך ואולי הוא קוצר לשון המקרא (מב, יח, טו, טז) וילכו אחרי התבל וגו' ויעבדו את הבעל.

דאזיל יחידאי וכמין עלי ארחין ושבילין, הכי נמי בלעם הוה אויל יחידאי מאי טעמא בגין לאמשכא עליה רוחא דמסאבא כז.

כג, ד ויקר אלהים אל בלעם וגו' : יט) ר' אבא אמר ויקר, כד"א כו לפני קרתו מי יעמד, הוא הוה זמין דבהווא דורון יכיל בהו בישראל, מה כתיב ויקר אלהים קריר גרמיה מן דא דהוה חשיב. (כ) ויקר אלהים כמא דאתמר דאתער עליה מסטרא דמסאבותא כז.

ויקר אלהים אל בלעם וגו' : כא) ר' אלעזר אמר ויקר בלעם חשיב דבהווא דורון ייעול לאבאשא להו לישראל וקב"ה אעקר ליה מקמיה להווא דורון, ואעקר ליה לבלעם ממה דהוה חשיב, ואעקר ליה מהווא דרגא, הה"ד ויקר כד"א כח יקרוה עורבי נחל ליה רשע לית אנת כדאי לאתקשרא בהדאי ולמיעל קמאי דורונך לכלבי אתמסר כט.

כג, ה וישם ה' דבר בפיו בלעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר : כב) א"ר שמעון ת"ח האי רשע געלא דכלא, דלא תשבח בכל פרשתא דא ויאמר ה' אל

מראה מקומות

כה ז' וישלח קסט, ע"ב. כו תהלים קמו, יז. כז ז' בלק רי, ע"א. כח משלי ל, יז. כט ז' בלק רי, ע"א.

ביאור

מקמיה להווא דורון וקב"ה עקר מלפניו אותה המתנה ואעקר ועקר אותו ממה חששב ואעקר ליה מהווא דרגא ועקר אותו ממדרגה זו, וזה שכתוב ויקר כמו שכתוב יקרוה עורבי נחל, שהעורבים עקרו אותה, אמר לו רשע, לית אנת כדאי אינך כדאי לאתקשרא בהדאי להתקשר אתי ולמיעל ולהכנס לפני, דורונך לכלבי אתמסר המתנה שלך, הקרבנות, נמסרת לכלבים.

כב) א"ר שמעון ת"ח, בוא וראה, הרשע הזה בלעם, געלא דכלא גיאל ומאוס של הכל היה, שלא תמצא בכל הפרשה הזו, שיהיה כתוב, ויאמר ה' אל בלעם או וידבר ה' ורק כתוב וישם ה' דבר בפיו בלעם וגו', כמי שעושים חסמא בפום חמרא מחסום בפיו חמור, שלא יטה לכאן ולכאן, היינו שהיה

אנשים במקום שאין רואים אותו, כך הפירוש כאן, שהלך יחידי, בכדי שיוכל להמשיך על עצמו רוח הטומאה.

יט) ר' אבא אמר ויקר ויקר פירושו לשון קרירות, כמו שכתוב (תה', קמו) לפני קרתו פירושו לשון קור, הוא הוה זמין הוא היה בטוח, שעל ידי המתנה שהקריב הקרבנות, היא יוכל לישראל, מה כתוב ויקר אלהים, שקירר עצמו מזה שבלעם חשב.

כ) ויקר פירוש גוסף על תיבת ויקר, כמא דאתמר כמו שאמרנו והבאנו את דברי ר' שמעון דאתער שעורר עליו רוח הטומאה.

כא) ר' אלעזר אמר עוד פירוש על תיבת ויקר, שהוא לשון עקירה, בלעם חשב שעל ידי ההוא דורון והמתנה יעלה בידו לאבאשא להרע לישראל. וקב"ה אעקר ליה לבלעם

בלעם או וידבר ה' חיו מה כתיב וישם ה' דבר בפני בלעם וגו' (ז) כמאן דשוי חסמא בפום חמרא דלא יסטי הכא או הכא כך וישם ה' דבר בפני וגו'. א"ל קב"ה רשע, את חשיב דעל ידך יהא ויתקיים ברכה בבני או אפכא. לא צריכין אינון לך, כמא דאמרין לצרעה וכו', אלא את שוב אל בלק וכד תפתח פומך לא יהא ברשותך ולא בפומא תלייא מלולא. אלא וכה תדבר, הרי כ"ה דזמינא לברכא לון כה תמלל ברכה דבני וכו' היא תמלל מלין לאתקיימא על בני דלא אשבוק מלין לך. ת"ח דכך הוא, כיון דאתא לבלק ובלק שמע כל אינון מלין הוה חשיב דהא מפומיה דבלעם נפקין, אמר לקוב אויבי לקחתך, אמר בלעם סב אלין חרשין בידך בגין לאעכבא הכא להאי כה, ואי את תיכול לאעקרא לה בהאי חרשין אנא אעקר לה מאינון מלין דהיא אמרה. מה כתיב התיצב כה על עולתך בהאי ובאלין חרשין תעכב לה ואנכי אקרה כ"ה כלומר אעקר לה מאלין מלין. א"ל קב"ה רשע, אנא אעקר לך, מה כתיב בתריה ויקר אלהים וגו' ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר כ"ה תדבר ודאי. ת"ח בקדמיתא לא כתיב התיצב כה על עולתך אלא התיצב על עולתך וגו', כיון דחמא

ביאור

לו בלעם סב אלין חרשין קח אלו הכשפים בידך, בכדי שתוכל לעכב את הכה ואם יעלה בידך לעכב ולעקר אותה, או אני אעקר אותה מאנון מלין מאותם הדברים שדיברה, היינו שאו אבטל הברכות שברכה את ישראל, אמר ליה הקב"ה, רשע אני אעקר אותך, מה כתיב אח"כ, ויקר אלהים וגו' ויאמר לו שוב אל בלק וכה תדבר, השכינה שנקראת כה היא תדבר, מה שארצה אני. ת"ח בוא וראה שכן הדבר, שהרי מקודם אמר בלעם התיצב על עולתך ולא נזכר התיצב כה על עולתך וכיון דחמא שראה בלעם דכ"ה אמר אלין מלין שמדת כה דיברה אלו הדברים והברכות כדין אמר או התיצב כה על עולתך, היינו תשתדל אתה בכשפים שלך לעכב הדברים שמדברת כה ואנכי אקרה כה ומצדי אשתדל גם כן לבטל את הברכות.

תורה אור

(ז) סנהדרין קה, ע"ב.

דכ"ה אמר אינון ברכאן כד"ן אמר התיצב כ"ה על עולתך ואנכי אקרה כ"ה כט.
כג, ז לכה ארה לי יעקב: כג) ארה כלומר לקוט, ר' יוסי אמר אשדי לון מהאי
דרגא דאינון קיימי כד"א לא צדה אורה אמר אי תיכול למשדי לון
מההוא דרגא דלהון הא כולהו אתעקרי מעלמא לב.

כג, ט כ' מראש צרים אראנו וגו': כד) א"ר יצחק מראש צורים אלין אינון אבהתא,
דכתיב לג הביטו אל צור חוצבתם, ומגבעות אשורנו אלין אמהן, בין
מהאי סטרא ובין מהאי סטרא לא יכלין לאתלטייא לד.

כג, י מי מנה עפר יעקב וגו': כה) מי מנה עפר אינון פקודין דאינון בעפרא
בזריעה בנטיעה בחצרא והא אוקמוה חבריא, ומספר את רבע כד"א לה
בהמתך לא תרביע לו.

כג, יח וישא משלו ויאמר: וידבר לא כתיב כו) מאי וישא משלו, ר' חייא אמר
הוא זקיף קלא לגבי ההוא ממלל וישא משלו בלעם ויאמר, האי כה, כמה
דכתיב וכה תדבר ואמירא מנה הוה. ת"ח, כיון דחמא בלעם דבכל חרשוי ובכל
ההוא דורון לא יכיל לאעקרא ההוא כה וכו', הדר ואמר וברך ולא אשיבנה, ולא

מראה מקומות

ל שם רי, ע"ב. לא שמואלא כ, כ. לב ז' בלק רי, ע"ב. לג ישעי' נא, א.
לד ז' בלק רי, ע"ב. לה ויקרא יט, יט. לו ז' בלק ריא, ע"א.

ביאור

המצות שמקיימין בעפרא בזריעה, בנטיעה
בחצרא בקצירה ומספר את רבע ומספר
המצות שמקיימים ברביעה, כמו שכתוב בהמתך
לא תרביע.
כו) מאי וישא מה פירושו של וישא משלו,
וע"ז אמר ר' חייא, הוא היה מרים קולו ויאמר
כה, היינו שמדת כה, היינו השכינה, היא
שדיברה ואמירה מנא הוה והאמירה ממנה
היה. ת"ח בוא וראה כיון דחמא אחרי
שראה בלעם דבכל חרשוי שבכל הכשופים
שעשה ובכל הדורון של הקרבנות שהעלה,
לא היה ביכולתו לעקור ההוא כה את כה
שדיבר בפיו, הדר ואמר חזר ואמר וברך ולא
אשיבנה, הלא צריך היה לכתוב ולא אשיבנו,
אלא הכוונה על התיבה כה שלא אוכל לעכבה

כג) ארה פירושו לקוט, היינו שתלקוט העשבים
לעשות הכשפים שנוכל ביחד להרע לישראל.
ר' יוסי אמר פירוש אחר על תיבת ארה,
שהוא לשון יריה והשלכה אשדי לון השליכם
מהמדרגה שלהם אי תיכול לאשדי אם תוכל
להשליכם ממדרגתם, יעקרו מן העולם.

כד) א"ר יצחק למה כתוב צורים וגבעות,
ומפרש מראש צורים אינון אבהתא אלו
הם האבות, בלעם אמר, חפשתי מקום שאוכל
משם לקלל את ישראל, חפשתי מצד אבותיהם
ומגבעות אשורנו אלין אמהן, וגם חפשתי
מצד האמהות שלהם בין מהאי סטרא בין
מצד זה מהאבות ובין מצד האמהות לא יכלין
אין ביכולת לאתלטייא לקללם.

כה) מי מנה עפר מי יוכל למנות את פקודין

אשיבנו מבעי ליה, אלא ולא אשיבנה ודאי, לההיא דכתיב כה' וכה תדבר, לית אנא יכיל לאהדרא לה. אמר בלעם בתרין הרגין בעינא לאעלא בהו, בעינא לאעלא בהו מדרגא דיעקב ולא יכילנא, בעינא לאעלא בהו מסטרא אחרא דישראל ולא יכילנא, מאי טעמא, בגין דשמא דא או דא לא אתקשר בזיגין בישין, הה"ד לא הביט און ביעקב וגו'. תאנא תרין דרגין אינון, נחש וקסם, לקבליהו, עמל ואון, אמר בלעם הא ודאי אשכחנא לקבלי דהני יעקב וישראל, און לקבליה דיעקב וכו', עמל לקבליה דישראל וכו', כיון דחמא דלא יכיל, אמר ודאי לא הביט און ביעקב וגו', מאי טעמא, בגין דה' אלהיו עמו וגו', ואי תימא בהני לא יכילנא בקסם ונחש יכילנא, כתיב כי לא נחש ביעקב וגו' ולא עוד אלא דכל חילין דלעילא וכל משריין כלהו לא ידעי ולא מסתכלי בנמוסא דמלכא עלאה עד דשאלי להני תרי יעקב וישראל, ומאי אמרי, מה פעל אל. אמר ר' אלעזר, כל הני מלין כה אמר, והוא ארים קלא לקבלה ולא ידע מאי הוא ולא אשתמע בר קליה לז'.

כג, כג כ' לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל: כז) מאן יכיל להון דהא סבאי בעא לאובדא לאבוהון בנחשים ובקסמים דיליה ולא סליקא בידוי, דלא שבקיה

מראה מקומות

לז שם.

ביאור

ולאהדרא ולהחזירה, אחר כך המשיך ואמר, בתרין דרגין בשתי מדרגות רציתי להכנס בהם, מדרגא דיעקב ולא יכולתי, וכן רציתי להכנס בהם מדרגה של שם ישראל מסטרא אחרא מצד אחר וגם כן לא יכולתי, למה, משום ששם זה וגם השם השני אינם מקושרין בזיגין במינים רעים, וזהו כוחת הדברים, לא הביט און וכו', תאנא למדנו שיש שתי מדרגות נחש וקסם, לקבליהון וכנגדם עמל ואון, ועל זה אמר בלעם, חשבתי בודאי אמצא מקום לשתי המדרגות שישלטו בשני השמות, און נגד שם יעקב, ועמל נגד שם ישראל, שעל ידי זה אוכל לקללם, מכיון שראת שאינו יכול לקללם, אמר בודאי לא הביט און ביעקב וגו' משום שה' אלהיו עמו וכו', ואחר כך אמר ואי תימא ואם תאמר שבאון ועמל לא עלה בידי לקללם, אולי יעלה בידי להרע להם בקסם

ונחש, ועל זה חזר ואמר, שגם באלו המדרגות לא אוכל לקללם, כי לא נחש ביעקב וגו' ובכל האופנים שרציתי לעשות כשוף לא יכולתי, ולא עוד דכל חילין כל הצבאות שלמעלה בשמים וכל משריין וכל המחנות של מלאכים כולם לא יוכלו להסתכל בנמוסא במנהגי המלך העליון, עד ששואלים ליעקב וישראל, היינו לשני סוגי ישראל האנשים הקטנים במדרגתם שנקראים בשם יעקב, ולסוג היותר גדולים המכונים בשם ישראל, הם המלאכים זקוקים לשאול להם לדעת מה פעל אל, אמר ר' אלעזר כל הני מלין כל אלה הדברים כה אמר. והוא ארים קלא והוא בלעם רק הרים קולו ולא ידע מי ומה מדבר בתוך גרונו.

כז) מאן יכיל להון מי יוכל לנצח את ישראל דהא סבאי הלא זקני לבן, רצה לאבד את

ללטיא וכו'. כח) כי לא נחש ביעקב בקדמיתא ביומי דלבן ולא קסם בישראל לבתר ביומי דבלעם לח.

כג. כד הן עם כלביא יקום וגו' : (ט) מאן עמא תקיפא כישראל, בשעתא דאתנהיר צפרא קם ומתגבר כאריא לפולחנא דמאריהון בכמה שירין בכמה תושבחן, משתדלי באורייתא כל יומא, ובלילה לא ישכב וגו' כד בעי בר נש למשכב על ערסיה (ח) מקדש שמא עלאה אמליך ליה לעילא ותתא כמה (ט) גרדיני נמוסין מתקשרן קמייהו בשעתא דפתחין פומהון על ערסייהו בשמע ישראל ובעאן רחמי קמי מלכא קדישא בכמה קראי (י) דרחמי לט.

הן עם כלביא יקום וגו' : (ל) ר' אבא אמר הן עם כלביא יקום זמינין האי עמא למיקם על כל עמין עכו"מ כאריה גיבר ותקיף ויתרמי עלייהו, ארחייהו

מראה מקומות

לח ו' וישלה קסו, ע"א. לט ו' בלק ריא, ע"א.

ביאור

כאריה לעבודת רבוננו בכמה שירות ותשבחות, עוסקים בתורה כל היום ובלילה לא ישכב וגו', כד בעי כשרוצה איש לשכב על ערסיה על מטתו, מקדש שמו העליון, קודא קריאת שמע וממליך את הקב"ה למעלה ולמטה כמה גרדיני נמוסין כל מיני בעלי דינים מתקשרים לפנייהם, בזמן שפותחין פיהם על מטתם בשמע ישראל ובעאן רחמי ומבקשים רחמים לפני המלך הקדוש, בכמה קראי דרחמי בפסוקים שונים של רחמים ועל ידי כל אלה אין מי שיוכל לשלוט בהם להזיקם.

(ל) ר' אבא אמר פירוש אחר על הפסוק הן עם כלביא יקום, זמינין האי עמא עתיד העם הזה למיקם לקום על כל העמים, עכו"מ,

אביהם יעקב בכשפים של נחשים ובקסמים שלו ולא סליקא בידוי, ולא עלה בידו, דלא שבקיה ללטיא שהקב"ה לא הניחו ללבן לקללו.

כח) כי לא נחש ביעקב בקדמיתא פירוש נוסף, מתחילה בימי לבן, שרצה לבן להזיקו ולאבדו ע"י כשוף של נחש בזמן שנקרא או בשם יעקב, ולא קסם בישראל לבתר אחר כך בימי בלעם רצה לאבדם בכישוף של קסם, בזמן שנקראו בשם ישראל, בשני הזמנים לא עלה ביד הרשעים להזיק את ישראל.

כט) מאן עמא תקיפא כישראל בשעתא דאתנהיר עם תקיף וחזק כישראל בשעתא דאתנהיר בכל יום בזמן שמאיר הבוקר, הוא קם ומתגבר

תורה אור

(ח) ברכות ד, ע"ב. אמר ר' יהושע בן לוי אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת מצוה לקרותו על מטתו.

(ט) שם ה, ע"א. מימרא דר' יצחק כל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו וכו' מוזיקין בדלין הימנו.

(י) שם, אמר אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי.

דכל אריוותא למשכב על טרפיהו אבל עמא דא לא ישכב עד יאכל טרף. לא ד"א
 הן עם כלביא יקום לקרבא קרבנין ועלוון קמי מלכהון על גבי מדבחא. ותאנא בשעתא
 דקורבנא אתוקד על גבי מדבחא הוּ חמן דיוקנא דחד אריה רביע על ההוא קרבנא
 ואכיל ליה וכו' וכד ישראל לא הוּ זכאין כל כך הוּ חמאן דיוקנא דחד כלבא חציפא
 רביע עליה כדין הוּ ידעי ישראל דבעיין תשובה וכדין תייבן. לא ישכב וגו' אלין
 קרבנין דליליא (יא) כגון עלוון. ודם חללים ישתה דקב"ה אגח קרבא דלהון על
 שנאיהון מ.

כד. א וירא בלעם וגו' ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר
 פניו: (לב) מאי לקראת נחשים א"ר יוסי דהני תרי זמנין קדמאי הוה
 אזיל בכל חרשווי ובעא למילט לישראל כיון דחמא רעותיה דקב"ה דאמר שוב אל
 בלק דהא מלוך לא בעיין בני, מלולא אוחרא זמין מהאי כה כמה דכתיב וכה תדבר,
 כה תדבר ולא אנת, כה תדבר דשלטא על כל שליטין חרשין וקסמין וזינין בישין

מראה מקומות

מ ז' שם.

ביאור

כאריה גבור וחזק ויתרמי עליהו וישליך
 עצמו עליהם ארחייהו דכל אריוותא דרכם
 של כל האריות לשכב על טרפם, אבל עם זה
 לא ישכב עד יאכל טרף.
 לא ד"א הן עם, פירוש אחר הן עם כלביא
 יקום, להקריב קרבנות ועלוון ועולות לפני
 מלכם על גבי מדבחא על גבי המזבח. ותאנא
 ולמדנו בזמן שהקרבן אתוקד נשרף על המזבח
 הוּ חמן היו רואים דיוקנא צורה של אריה
 אחד רובץ על הקרבן ואוכל אותו ומפני זה
 כתוב הן עם כלביא יקום, וכד ישראל
 וכשישראל לא היו זכאים כל כך הוּ חמאן
 היו רואים צורת כלב חצוף רביע רובץ עליו,
 כדין אז היו יודעים ישראל דבעיין שצריכים

לתשובה וכדין תייבן והיו עושים תשובה.
 לא ישכב עד יאכל טרף, אלו הם קרבנות
 של לילה כגון עלוון כגון עולות, ודם
 חללים ישתה שהקב"ה עושה מלחמות שלהב
 עם שונאיהם.
 (לב) מאי לקראת נחשים, ומפרש ר' יוסי
 דהני תרי זימנין אלו שתי פעמים הראשונות
 היה הולך לחפש בכל הכשפים ובעא למילט
 ורצה לקלל את ישראל, אבל אחרי דחמא
 דרעותיה שראה רצון הקב"ה שאמר לו שוב
 אל בלק דהא מלוך שלדברין אין צריכים
 בני, ושדיבור אחר מוכן להם, היינו כה ידבר
 וכמו שאמר מקודם וכה תדבר, ולא את ולא
 אתה, המדה כה תדבר, שהיא שולטת על

תורה אור

(יא) כגון עלוון הנה הקרבת כל הקרבנות מצותן כל הלילה וכך מפורש במשנה ראשונה
 בברכות הקטר חלבים ואברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר וכן נזכר בכמה מקומות בש"ס
 וזה שהזכיר פה רק עולות אולי הטעם מפני שכולה כליל.

דלא יכלין לאבאשא לבני, כדין בעא לאסתכלא בהו בעינא בישא וכו' כתיב וישת אל המדבר פניו, כתרגומו ושוי לעגלא די עבדו ישראל במדברא אפוהי, בגין דיהא ליה סטר סיועא לאבאשא להו מא.

כד, ב וישא בלעם את עיניו וגו' ותהי עליו רוח אלהים: (ג) בעא לאסתכלא בהו בעינא בישא ביה שעתא אלמלא דאקדים לון קב"ה אסוותא הוה מאבר לון באסתכלותא דעיניו ומאי אסוותא יהב קב"ה לישראל בההיא שעתא דא הוא דכתיב ותהי עליו רוח אלהים ותהי עליו (יב) על ישראל קאמר כמאן דפריש סודרא על רישיה דינוקא בגין דלא ישלוט בהו עיניו כדין שארי ואמר מה טובו וגו' מ.ב.

כד, ה מה טבו אהליך יעקב: (לד) תא חזי, כל מאן דבעי לאסתכלא בעינא בישא, לא יכיל אלא כד משבח ואוקיר לההוא מלה דבעי לאלטייא בעינא בישא, ומה ארציה, אמר חמו כמה טבא דא, כמה יאה דא, בגין דישלוט ביה עינא בישא, אוף הכא אמר, מה טובו אהליך יעקב כמה אינון יאן כמה אינון שפידן כמה נטיען

מראה מקומות

מא שם ריא, ע"ב. מב שם.

ביאור

במטפתח או בסדין את התינוק לבל יוכלו להביט עליו, להכניס בו עין הרע, כך עשה הקב"ה עם ישראל, שרוח אלהים כסה אותם כדין שארי אוי התחיל לשבח אותם ואמר מה טובו וגו' וחשב אולי על ידי זה יוכי להכניס בהם עין הרע.

(לד) תא חזי בא וראה, כל מי שרוצה להביט ולהסתכל בעין הרע לא יכיל אינו יכול רק אם מקודם משבח ומוקיר לדבר הזה דבעי לאלטייא שרוצה לקללו, בעינא בישא בעין רע, ואומר חמו כמה טבא דא ראו כמה טוב הוא זה, כמה נאה דבר זה, אוף הכא כן גם כאן, התחיל לשבח כמה טוב הוא, כמה אינון יאן, כמה הם נאים, כמה הם יפים, כמה נטיען שפידן כמה נטיעות יפות שנטעו מהם, מי יתן שאלו נטיעות אשתכחו תמצאנה

כל השליטים, המכשפים והקוסמים ומינים רעים שלא יוכלו להרע לבני, כדין בעא נמלך בדעתו לעזוב את הכשפים וללכת באופן אחר שיוכל להזיקם, היינו להסתכל בהם בעין הרע, שעינו הרעה תשלוט בהם להזיקם, מפני שלא נמצא בעולם עין רעה כמוהו, וכל מקום שהיה מביט היה מתקלל, וגם וישת אל המדבר פניו, היינו ששם פניו אל העגל שעשו ישראל וחשב שזה יהיה לו צד עזרה להרע להם.

(ג) בעא לאסתכלא רצה להביט ולהסתכל בהם בעין רעה, באותו הזמן לולא היה מקדים הקב"ה הרפואה והיה מאבר אותם בהבטת עיניו עליהם ומהו הרפואה שנתן הקב"ה לישראל באותו הזמן, זה הוא שכתוב ותהי עליו רוח אלהים היינו ותהי עליו על ישראל רוח אלהים, היינו שכסה אותם, כמו שמכסים

תורה אור

(יב) עיין ב"ב ס, ע"א. בתוס' ד"ה ראוין הללו וכו' מסופו דקרא דריש וכו'.

שפירן דאתנטען מגייהו דמיין לאינן נטייען דנטע קב"ה בגנתא דעדן יאיין. מאן יתן דאלין נטייען אשתכחו מאינן (יד) מסכני דבהו מג.

כד, ז יזל מים מדליו וגו' : לה) לא ישתכח נטיעא שפירא דא נטיעא דאורייתא בר מאינן מסכני, וזרעו במים רבים דלא יסגי ולא ירבי רוחא דקודשא מד.

כד, ח אל מוציאו ממצרים כתועפת ראם לו יאכל גוים צריו וגו' : לו) הא לא יכלין כל בני עלמא לאבאשא לון דהא חילא תקיפא עלאה אחיד בהו ומאי איהו אל מוציאו וגו' ולא עוד, אלא כתועפת ראם לו דלא יכיל בר נש לאושיט ידיה עליה מגו רומיה ומדאשתכח בזקיפו עלאה הכי, יאכל גוים צריו וגו' ולית מאן דיכיל לאבאשא לון, ואפילו בזמנא דלא זקיף לא יכלין, הה"ד כרע שכב לא דחל בגין דאשתכח גיבר כארי וכלביא אפילו כד אינן ביני עממיא וכרע ושכב בינייהו, כארי הוא ישתכח בנמוסי אורייתא באורחי אורייתא, שולטנותא אית להו במאריהון דאפילו כל מלכיא דעלמא לא יעקרון להו, כאריא דא כד שכיב על טרפיה לא

מראה מקומות

מג שם ריא, ע"ב ; ריב, ע"א. מד שם.

ביאור

אצל העניים שבהם, היינו שלא יתפשטו ולא יתרחבו שהתורה תמצא רק אצל העניים (דליו מפרש לשון דלים, עניים).
לה) לא ישתכח לא ימצא נטיעה יפה זו, נטיעת התורה בר מאינן מסכנין חוץ מאלה העניים דלא יסגי שלא יתרבה ולא יתגדל ולא יתפשט רוח הקודש שלהם.
לו) הא לא יכלין אין ביכולת של כל בני עולם לאבאשא להרע להם דהא חילא תקיפא שהרי כח חזק עליון אוהו בהם, שהרי הוציאתם ממצרים ועוד כתועפות ראם לו שאין ביכולת של שום איש להושיט ידיו עליהם, שהם גבוהים כמו ראם היינו שהם במעלה גדולה ומפני שהוא גבוה יאכל גוים צריו ואין מי שיוכל לעמוד כנגדו, ואפילו בזמן

דלא זקיף שאינם זקופים היינו בזמן שהם בשפל המצב, והם בגלות בין האומות הוא כארי גם אז ישתכח בנמוסי אורייתא הוא נמצא בדרכי התורה וחוקותיה, ובזמן שהם ביחזיקים בתורת ה', כל מלכיא כל המלכים לא יוכלו לעקור אותם, כמו אריה ששוכב על טרפו שאין מי שיכול להקימו ממנו, וזהו הפירוש כרע בזמן שהם בכריעה הוא שכב כארי שוכב כמו ארי על טרפו, אין מי שיוזנו. מה איכול לאבאשא מה אוכל להרע להם דהא אנא עבידנא שהרי אני עשיתי דלא יפקון שלא יצאו מעבדות מצרים לעלמין לעולם, אבל אל מוציאו ממצרים וכל מעשי לא הועילו דבר ולקבליהון וכנגדם לא יוכל הכם ומכשף לעשות להם כל רע.

תורה אור

(יד) נדרים פא, ע"א. הזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה שנאמר יזל מים מדליו.

יכלין לאקמא ליה מניה. הה"ד כרע שכב כארי וגו'. אמר ר' אלעזר וכו' מה איכול לאבאשא להו דהא (טו) אנא עבידנא דלא יפקון מעבידתא דמצראי לעלמין אבל אל מוציאו ממצרים ולקבליהון לא יכלין חכמין וחרשין דעלמא מה.

כד, ט כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו: (לו) חמא (בלעם) דשכינתא חפיא עלייהו (דישראל) ורביעה עלייהו וכו' וחפת לון בגדפהא. הה"ד כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו, מי יקימנו מעלייהו בגין דיתגליין ושלטא עינא עלייהו מו.

כד, טז נאם שמע אמרי אל יודע דעת עליון: (לח) האי רשע בלעם שבוחי משבח גרמיה בכלא ועכ"ד גניבו דדעתא קא גניב ואסתלק במילוי, במלין זעירין הוה עביד רברבין מה דאמר, על אינון דרגין מלין מסאבין הוה אמר, וקשוט אמר, אבל ההוא רשע הוה אמר ומשבח גרמיה בארת סתים ואסתלק במלוי דכל מאן דהוה שמע חשיב דאסתלק על כל נביאי עלמא דכתיב שומע אמרי אל ויודע דעת עליון וכו' וההוא רשע הוה אמר על דרגין דאתרבק בהו וכו', והכי אמר שומע

מראה מקומות

מה שם. מו' נח סת, ע"ב.

ביאור

הטומאה, אבל דיבר בדרך סתום, ומי שהיה שומע ודבריו, חשב שהוא היה עולה על כל נביאי העולם, שהרי הוא אומר שומע אמרי אל וכוונתו היתה על מדרגות הטומאה שנתחבר ונדבק בהם, וכן אמר שומע אמרי אל, האל לא כתוב מפני שהאל הכונה על האל הקדוש, כמו שכתוב האל תמים וזכו, אבל סתם אל, הוא אל אחר, וזה עבודה זרה, שומע אמרי אל, זה דבר קטן שהיה יודע כוחות הטומאה וכשפים, אבל מי ששמע ולא ידע זאת, חשב שזה דבר גדול ועליון ויודע דעת עליון, הפירוש והכוונה שיש עליונים על כל כוחות הטומאה שמנהיגים כל כוחות הטומאה, אלו שמנהיגים את ספינת הים והסערה והם ארבעים חסר אחד, וההוא רב החובל המנהיג העליון של

(לו) חמא בלעם, דאה בלעם. שהשכינה כורעת ושוכבת על ישראל וסוככת עליהם וחפת לון ומכסה אותם בגדפהא בכנפיה על ישראל, והפירוש כרע שכב כארי וכלביא מוסב על השכינה יתברך, מי יקימנו מי אשר יוכל להקים את השכינה מעליהם, מעל ישראל, בגין דיתגליין כדי שיתגלו לעין כל ושלטא עינא עלייהו ושתוכל לשלוט עליהם עין הרעה של בלעם ושאר רשעי עולם.

(לח) האי רשע הרשע הזה בלעם, התחיל לשבח את עצמו בכל וגנב גניבת דעת הבריות במילין זעירין בדברים קטנים הוה עביד רברבין היה עושה אותם גדולים, מה שאמר שומע אמרי אל, זה היה על מדרגות הטומאה, ואמת אמר שהיה לו התקשרות עם כוחות

תורה אור

(טו) סוטה יא, ע"א. א"ד חייא בד אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג.

אמרי אל האל לא כתיב דהא מן האל תמים דרכו אבל סתם אל, אל אחר איהו
 מן כי לא תשתחוה לאל אחר שומע אמרי אל מלה זעירא איהי, ודמי למאן דלא
 ידע דאיהו רב ועלאה וכו', ויודע דעת עליון, על כל דרגין דמטאבו אינון דמנהגי
 ארבא דימא וסערא ארבעין חסר חד אינון וההוא רב החובל דכלהו מתנהגי על ידוי
 איהו עליון על כלהו, בדא הוה מתדבק ההוא רשע ואמר דהוה ידע דעת עליון דרגא
 דאיהו עליון על כלהו מנהגי ארבא, מאן שמע הכי דלא אתבהיל בדעתיה ויימא דלא
 הוה כגיניה בעלמא אלא ההוא רשע משבח גרמיה באורח סתים ואמר מילי קשוט
 וגניב דעתא דבני עלמא וכו', בספרא דחכמתא דשלמה מלכא הכי אמר תלת סימנין
 אינון (יג) סימן לעברה ירקון, סימן לשטות מלין סימן דלא ידע כלום שבוחי מט.

כד, כ ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד: (לט) וכי ראשית גוים עמלק והלא
 כמה לישנין ועמין ואומין הוו בעלמא עד לא אתא עמלק, אלא כד נפקו
 ישראל ממצרים דחילו ואימתא נפלה על כל עמין דעלמא מישראל וכו' (טז) ועמלק
 לא הוה דחיל הה"ד ב ולא ירא אלהים לא דחיל למקרב לגבך, ועל דא ראשית

מראה מקומות

מז תהלים יח, לא. מן שמות לך, יר. מט ז' בלק קצה, ע"ב; קצה, ע"א.
 ב דברים כה, יח.

ביאור

ירקון, סימן לשטות מלין סימן למי שהוא שוטה, שמדבר הרבה, סימן דלא ידע כלום שבוחי גרמיה סימן למי שאינו יודע כלום, מי שמשבח את עצמו, והרשע הוה היה משבח את עצמו בכל.
 (לט) וכי ראשית גוים האם עמלק דאש האומות, הלא הרבה אומות היו בעולם לפני שבא עמלק, אלא הפירוש הוא כך, כד נפקו בזמן שיצאו ישראל ממצרים דחילו ואימתא אימה ופחד נפלו על כל אומות העולם, שפחדו ליגע לרעה בישראל, כמו שכתוב (פ' בשלח) תפול עליהם אימתה ופחדה, ועמלק היה הראשון, שלא פחד ויצא ללחום בישראל, לא דחיל

כוחות הטומאה, שכולם מתנהגים על ידו, הוא עליון על כולם בדא הוה מתדבק בזה היה מתדבק הרשע הזה, ואמר שיוודע דעת עליון שלהם, שהוא עליון על כל מנהגי הספינה מאן דשמע מי ששמע זאת, היה נבהל בדעתו וחושב ואומר שלא היה כמוהו בעולם, מי שיוודע מה שנעשה בשמים כמותו אבל ההוא רשע משבח גרמיה משבח את עצמו בדרך סתומה ואמר דברי אמת, ועל ידי זה גנב דעת בני העולם. ובספרא דחכמתא ובספר החכמה של שלמה המלך נאמר תלת סימנין אינון שלשה סימנים הם סימן לעברה ירקון סימן על מי שהוא שטוף בזנות, נראה בפניו וגופו:

תורה אור

(יג) בשבת לג, ע"א. נאמר ת"ר וכו' סימן לעבירה הדרוקן סימן לשנאת חנם ירקון וכו'.
 (טז) ספרי סוף פ' תצא וכן פרש"י ואולי הטעם שעולה על עמלק מדלא כתיב בנוכח ולא יראת או ולא ירא בשב"א תחת היו"ד.

גוים. עמלק הוה קדמאה דאתא לאגחא קרבא בישראל, ובגיני כך ואחריתו עדי אובד דכתיב **נא** כי מחה אמחה וגו' וכתיב **נב** תמחה את זכר עמלק ההיד ואחריתו עדי אובד עדי אבדו מיבעי ליה אלא עד דייתי קב"ה ויאבד ליה כלומר עד דקב"ה יהא אובד ליה דכתיב כי מחה אמחה וגו' **נג**.

כה, ג ויצמד ישראל לבעל פעור: ת"ח, מ) ויצמד ישראל לבעל פעור לא כתיב אלא לבעל פעור קשוטין ותוקפא יהבו לבעל פעור בלא דעתא בגין דפולחנא דפעור הוא למפרע גרמיה ולאפקא קמיה צואה רותחת וכו' וישראל כיון דחמו דא חשיבו דולולא דיליה איהו וכו' בעכו"ם כתיב **נד** צא תאמר לו ואיננו בגין זלולא דעכו"ם פרעו גרמיהו בלא ידיעה, ולא פלחו ליה **נה**.

כה, ד קח את כל ראשי העם והוקע אותם: מא) ראשי העם ודאי ולא ראשי בני ישראל ומן העם אית לן למילף כתיב הכא העם וכתיב התם **נו** וירא העם וגו' ויקהל העם, **נז** ויפל מן העם **נח**.

מראה מקומות

נא שמות יו, יד. **נב** דברים כה, יט. **נג ז'** בשלח סה, ע"א. **נד** ישעי' ל, כב.
נה ז' פנחס רלה, ע"ב; דלת, ע"א. **נו** שמות לב, א. **נז** שם לב, כח. **נח ז'** פנחס רלה, ע"ב.

ביאור

לא חשבו לעבוד עבודה זרה זו, שהרי תואר "ישראל", האנשים החשובים שבישראל, אלא רק בטעות עשו קישוטין וכח נתנו לבעל פעור בלא דעת, שלא ידעו שהעבודה לבעל פעור, היא להוציא צואה לפניו, וישראל כיון דחמו דא שראו שעושים לפניו כן, חשבו דולולא דיליה איהו שמבנים אותו בזה את העבודה זרה, ומשום שחשבו למצוה, כדי לבנות את העבודה זרה פעור, עשו גם הם כך בלי ידיעה והוציאו צואה בלי דעת ולא פלחו ליה ולא עבדו אותו.

מא) ראשי העם ולא כתוב ראשי בני ישראל, מפני שרק העם, היינו הערב רב, הם שחטאו ומן העם ומן תיבת העם יש ללמוד, שהמדובר הוא בהערב רב, ומביא כמה פסוקים שכן הכוונה, שהחוטאים היו מהערב רב (עיין בפ' תשא ביתר מפורט).

למקרה לגבך לא נתיירא לגשת אליכם, וזוהי כוונת הפסוק ראשית גוים עמלק, שהוא היה הראשון שבא ללחום עם ישראל ובגיני כך ומפני זה נאמר ואחריתו עדי אובד, כמו שכתוב (פ' בשלח) כי מחה אמחה וכתוב (בסוף פ' תצא) תמחה את זכר עמלק, וכמו שאמרו רז"ל על הפסוק, אשר קרד, משלו רז"ל לאמבטיה רותחת, שאין כל בריה יכולה לרדת לתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה, קרד אותה למען אחרים, ולכן אחריתו עדי אובד, עדי אבדו מיבעי ליה היה צריך לכתוב עדי אבדו אלא הפירוש עד דייתי קב"ה עד שיבוא הקב"ה ויאבד אותו כמו שכתוב (פ' בשלח) כי מחה אמחה את זכר עמלק.

מ) ויצמד ישראל לבעל פעור לא כתיב שהיה צריך לכתוב לבעל פעור, שנצמדו ונתקשרו לבעל פעור, אלא האמת שישראל

קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש: (מא) כתיב ויחל העם לזנות
מיד ויחר אף ה' בישראל רישי עמא דידיעי ולא מחו בידייהו (יז) אתענשו
בקדמיתא דכתיב קח את כל ראשי העם והוקע אותם נט.

כה, ט ויהיו המתים במגפה: (מב) אשר מתו לא כתיב אלא המתים, מתים דמעיקרא
הוּו ס.

פרשת פנחס

כה, יא השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו' ולא כליתי וגו': (א) וכי האיך השיב
פינחס חמתיה דקב"ה והא כתיב א ויהי המתים במגפה וגו' אי לא מית
חד מנייהו הוה אמינא השיב את חמתי אבל כיון דכל הני מיתו, מאי טעמא השיב
את חמתי וגו' אלא ודאי ברירא דמלה ווי ליה לבר נש דפגים זרעיה ווי ליה למאן
דלא נטיר זרעיה כדקא יאות חס ושלום דאפילו חד מישראל מית אלא שבטא דשמעון
כד אתו אינון ערב רב אתערבו בנשין דשבטא דשמעון בתר דאתגירו, ואולידו
בנין. מנהון מיתו בעגל, ומנהון מיתו במותא, ואחרנין מיתו הכא וכו' ובגין דאסתמרו

מראה מקומות

נט ד' שמות ג, ע"ב. ס ז' פנחס רלו, ע"א. א בלק כה, ט.

ביאור

(מא) כתיב ויחל העם לזנות רק פחותי העם (א) וכי האיך השיב פינחס חמתיה איך
זנו ולמה כתוב קח את כל ראשי העם והוקע, השיב פנחס את חמת ה' מעל בני ישראל,
אלא מפני שראשי העם דאו מה שעשו פחותי והכתיב בסוף הפרשה הקודמת, ויהיו המתים
העם ושחקו, ולא מיתו בידם לכן אתענשו במגפה ארבעה ועשרים אלף, אילו לא היה מת
בקדמיתא לכן נענשו ראשי העם בראשונה. אחד מישראל אפשר היה לאמר, השיב את
(מב) אשר מתו לא כתיב שהיה צריך לכתוב חמתי וכו' אבל כאן הלא מתו עשרים וארבעה
אשר מתו שכעת מתו, ונכתב המתים אלף, אלא אלין דמיתו אלה שמתו, היו רק
שהכוונה שהם מכבד מתים, מפני שרשעים משבט שמעון, מפני שהערב רב נתערבו בנשים
בחייהם נקראים מתים שהיו חייבים מיתה של שבט שמעון אחר שהתגידו והולידו בנים
מכבד (ראה להלן בפ' פנחס כה, י'). ואלה שנולדו, הם שמתו בעגל ובמגפה, ובגין

תורה אור

(יז) מדרש: תנחומא בלק ד' יודן אמר ראשי העם תלה על שלא מיתו בכני אדם המיוחדין כשמש
אמנם בסנהדרין לה, ע"א. אמר ר' יהודה אמר רב אמר לו הקב"ה למשה חלק להם בתי דינים
כדי שישב חרון אף מישראל וכן פירש"י קח את ראשי העם לדון את העובדים לפעור.

ישראל וכל אינון זרעא קדישא, אתמנון כלהו בנין דלא חסר אפילו חד מנייהו ועל דא כתיב ולא כליתי את בני ישראל מכלל דאחרנין כלו וכן השיב את חמתי מעל בני ישראל, מעל בני ישראל השיב אבל מעל אחרנין דהו ערב רב לא השיב, וע"ד רשים קרא ואמר מעל בני ישראל ובנין דא אתמנון בני ישראל כמלקדמין וחבר לון קב"ה בהדיה ב.

כה, יב לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום : ב) [למה כתיב אמור אלא כיון דקני פנחס על ברית רצה הקב"ה ליתן לפנחס ברית שלום] בהאי שעתא אמר קב"ה מה אעביד עם משה ברית דא משה הוה וכלה דיליה הוה גנאי הוא למיהב ליה לאחרא בלא דעתא ורעותא דמשה לאו יאות הוא, שארי קב"ה ואמר למשה משה, פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, א"ל משה, רבש"ע מהו, א"ל אנת הוא דמסרת נפשך על ישראל דלא ישתצון מן עלמא בכמה זמנין ואיהו השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו' אמר משה מה את בעי מני, הא כלא דידך, אמר ליה [קב"ה] הא כולא דידך היא אימא לה דתשרי בגויה, אמר משה הא בלבא שלים תהא לגביה, א"ל [קב"ה] אימא אנת בפומך וארים קלך דאנת מסר ליה ברעותא בלבא שלים, הה"ד לכן אמור את אימא ברעותא, הנני נתן לו את בריתי שלום ג.

מראה מקומות

ב ד' פנחס רלו, ע"א. ג שם רכ, ע"א.

ביאור

רצה הקב"ה ליתן לפנחס ברית שלום, בהאי שעתא באותו זמן אמר הקב"ה מה אעביד מה אעשה, הברית שייכת למשה, גנאי הוא למיהב ליה לאחרא לא נכון לתת את הברית שלום לאחר ללא ידיעתו ורצונו, לכן שארי הקב"ה התחיל הקב"ה ואמר למשה, משה, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, אמר לו משה, רבונו של עולם למה אתה אומר לי מפנחס, אמר לו אנת הוא אתה הוא שמסרת את נפשך על ישראל כמה פעמים דלא ישתצון שלא יכלו מן העולם בזמנים שונים ואיהו והוא, פינחס השיב את חמתי מעל בני ישראל, אמר לו משה, מה את בעי מני מה אתה רוצה ממני הא כלא דילך הלא הכל שלך, אמר לו הקב"ה, הא כלא דידך הרי הכל שייך לך, אמר משה, הא בלבא שלים

דאסתמרו ומשום שנשמרו כל ישראל וכל זרע הקדוש מתערבות של טומאה, לכן נמנו כולם, והו הטעם שנאמר בפרשה זו, שצוה הקב"ה לפקוד את ישראל, בכדי שידעו הכל שלא חסר מהם, מישראל, אפילו אחד, מפני שכולם היו צדיקים ומיוחסים, והדגשת הפסוק ולא כליתי את בני ישראל משמע דאחרנין שאחרים כן כלו, היינו מהערב רב כן מתו וכן כתוב, השיב את חמתי מעל בני ישראל אבל מאחריים, היינו מהערב רב, לא השיב חמתו ועל דא רשים ועל זה מציינ הכתוב, מעל בני ישראל, שמבני ישראל לא חסר איש, וחבר לון והוסיף גם שם יה על כל שם משפחה ה' בראשו וי"ד בסופו.

ב) למה כתיב אמור התיבה אמור מיותרת, אלא הענין הוא כן, אחרי שקנא פנחס על ברית,

כה. יד ושם איש ישראל המכה וגו' : ג) אמר ר' יצחק האי קרא הכי הוה ליה למכתב ושם איש ישראל אשר הכה פנחס ולא המוכה אשר הוכה לא נאמר אלא בארח סתים, אלא הכי אמר ר' אלעזר כיון דסלקיה קב"ה לפנחס לכהנא רבא לא בעא לאדכרא ליה לפנחס בקטלנותא דבר נש דהא לא (א) אתחזי לכהנא רבא עד לא סלקיה לכהנא רבא אדכר ליה ואמר וירא פנחס ויקח רמח וגו' וידקור את שניהם וגו', כיון דסלקיה לכהנא רבא לא אדכר שמייה בקטלנותא, דלא אתחזי ליה וחס עליה יקרא דקב"ה וכו' ושם האשה המוכה אוף הכי ד.

כז. ג אבינו מת במדבר : ד) מת במדבר וכי אחרנין לא מיתו במדברא דהכא רשים ליה ואמר דאיהו מת במדבר וכו', אלא כמה בני נשא ערטילאין על דא

מראה מקומות

ד שם רכא, ע"ב.

ביאור

תהא לגביה הא בלב שלם הנני מסכים, שיהא לפינחס הברית שלום, אמר לו הקב"ה אימא אנת בפומך תאמר אתה בפיר, שאתה מסכים שימסר הברית לפינחס, ותרים קולך שאתה מוסר לו ברעותא דלבא שלים ברצון בלב שלם, ונהו שנאמר, לכן אמור את אימא ברעותא אתה תאמר ברצון הדברים האלה, הנני ניתן לו את בריתי שלום.
ג) א"ר יצחק הפסוק הזה כך היה צריך לכתוב, ושם איש ישראל אשר הכה פנחס ולא המוכה אשר הוכה ונכתב בדרך נסתר, שלא נזכר שפנחס הכה אותו, אלא הוכה, אמר ר' אלעזר כיון דסלקיה שהעלה הקב"ה את פנחס לכהן

גדול לא בעא לאדכרא לא רצה הקב"ה להזכירו בהריגת אדם, שהרג איש דהא לא אתחזי שאין זה ראוי לכהן גדול להיות נזכר בהריגת נפש קודם שנתמנה לכהן גדול נזכר שהרג אבל אחרי שהעלהו לכהן גדול לא נזכר בהריגה והס עליו כבוד הקב"ה לכן נכתב ושם האיש המוכה בלשון נסתר, ולא נזכר מי הכה אותו.
ד) מת במדבר בנות צלפחד מדגישות ואומרות שאביהם מת במדבר וכי אחרים לא מתו במדבר, דהכא רשים ליה שפה הדגישו איתו שהוא מת במדבר, אלא שכמה אנשים הם ערומים ואינם יודעים תירוץ נכון על שאלת

תורה אור

(א) הנה בברכות לב, ע"ב. א"ר יוחנן כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר ידיכם רמים מלאו וכן פסק הר"מ פט"ו ה"ג מהל' תפלה שפסול בנ"כ והג"מ שם הביא בשם ראב"ה שדק אם הוא מפורסם ברציחה והביא דאיה מהירושלמי פ' הניזוקין אבל להלכה פסקו הטוש"ע בסימן קבת, שגם אם הרג דק פעם אחת ובשוגג ג"כ פסול. ולדעתי הדיוק הוא מדברי ר' יוחנן שאמר כל כהן שמרבה בכל אופן וכ"ז אם נתכוין להריגה אבל אם נתכוין למצוה כגון מל את התינוק ומת נפסק הדין בשו"ע שכשר לעבירה ובנידון דידן היה זה מצוה ופינחס עשה זאת עפ"י ציווי משה רבינו כדן הבעל כותית קנאין פוגעין בו עיין בסנהדרין פב, ע"א לכן לדעתי זהו שמרגיש כאן שמשום שנועשה כהן גדול אין ראוי להזכירו בהריגת נפש.

(ב) מנהון אמרי שהוא מקושש עצים הוה, דכתיב כי בחטאו מת, ומנהון אמרי הכי וכו' אבל טענה דטעינו אינון בנתין דמית במדבר איהו והוה צלפתד רב לבני יוסף ומגו דלא הוה ידע ארחוי דאורייתא כדקא יאות לא הוה נשיא, והוה הוה דלא נטר פומיה ומלוי לקבליה דמשה ועליה כתיב ה וימת עם רב מישראל, גבר דלא ידע אורייתא, ואיהו רב משפחה וכו' ובגין דחב במדבר במלולא לגבי משה חשיבו דמשה אנטיר דבבו, ובגין כך קריבו לקמיה דמשה ואלעזר וכל הנשיאין וכל רישי אבהן ולא מלילו עם משה, אלא לקמיהו, בגין דקניאו קנאה מניה, מכאן מאן דחייש מן דינא (ג) יקרב אחרינן ויסגי בגוברין בהדי ההוא דינא, בגין דישמעון דינא מניה וידחל מניהו ולא יהא דן אלא כדקא יאות ואי לא, ידחי ליה מן דינא ואינון לא ידעו דהא ו משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, ולא ידעו דמשה לאו

מראה מקומות

ה במדבר כא, ו. ו שם יב, ג.

ביאור

דחב במדבר במלולא ומשום שחטא בדיבור נגד משה, חשבו בנותיו דמשה אנטיר דבבו שמשה נוטר לו שנאה ולכן נאמר, ותעמדה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה, ולא מלילו שלא רצו להגיש משפטן לפני משה בלבד אלא לפני כולם, כי חשדו בו, במשה, שיש לו טינה בלבו עליו, מכאן אנו למדים, מי שחושש מפני הדיין, יקרב דינים אחרים ויסגי בגוברין וירבה אנשים עם אותו הדיין, בכדי שישמעו פסק הדין ממנו וידחל מניהו ויפחד הדיין מהם ולא יהיה דן אלא כראוי, ואם לא, ידחו את הדיין החשוד מן הדין ואינון לא ידעו והן, בנות צלפתד, לא ידעו שמשה הוא צדיק וענו, שהקב"ה העיד עליו שהוא עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה כיון דחמא משה

זו, מהם שאמדו צלפתד מקושש עצים היה ונהרג ע"י הבי"ד, מפני שכתוב, כי בחטאו מת, היינו, בחטאו המיוחד, ומהם שאמדו באופן אחר, אבל הטענה שטענו בנות צלפתד דמית במדבר שמת במדבר, היינו, שמת ע"י דיבור, מפני שצלפתד היה ראש לבני יוסף, ומגו דלא ידע ארחוי דאורייתא ומפני שלא ידע דרכי התורה כדרוש, לא היה נשיא לשבטו, והוא הוא דלא נטר פומיה שלא שמד פיו מלדבר נגד משה, שטען, למה לא מינו אותו לנשיא שבטו, ועליו נאמר (פ' חקת) וידבר העם באלהים ובמשה וגו' וימת עם רב מישראל, והכוונה על צלפתד שהיה עם ורב, היינו שלא ידע חוקי תורתנו הקרושה, שעל זה נקרא בשם עם, והיה מראשי משפחת יוסף שעל זה נקרא בשם רב, והוא שהעיו לדבר נגד משה, ובגין

תורה אור

(ב) דעת ר' עקיבא בשבת צו, ע"ב ודעת ר' יהודה בן בתירא שם שמן המעפילים היה (פלא הרב שבדש"י פ' פנחס נזכר שזה דעת ר' שמעון שמן המעפילים היה וזה נגד דברי הגמ' הנ"ל ונגד דברי הוהר כאן ובספרי פ' פינחס נזכר דק דעת ר' עקיבא).

(ג) עיין בכתובות קה, ע"ב. ובטוש"ע חו"מ סי' ז.

הכי, כיון דחמא משה כך, אמר חמינא דכל כנופיא דגוברין רברבין וכו' עלי קריבו, מיד אתפרש משה מן דינא, הה"ד ויקרב משה את משפטן לפני ה' ז.

כת, ב את קרבני לחמי: (כתוב ח ה) החפץ לה' בעולות ובהתים כשמוע בקול ה' וגו' לית רעותא דקב"ה (ד) דיחוב בר נש ועל חוביה יקריב קרבן אלא קרבן דאיהו בלי חובה, דא איהו קרבן שלים ואקרי שלמים וקרבן תמיד אוף הכי ואע"ג (ה) דמכפר על חובין ט.

כת, ב ריח ניחוחי תשמרו: כלומר ריח שהקריב נח לפני דכתיב י וירח ה' את ריח הניחח תשמרו להקריב לי ריח עולה ותפלה וכשרון מעשים יא.

כת, ה בלולה בשמן כתית: (ו) מאי כתית, אלא רמוז הוא דקא רמזו לשמשא בנוקבא וכו' יב.

בלולה בשמן כתית: אתמר הכא בלולה בשמן כתית ואתמר התם (ז) באורייתא (ו) דבע"פ בלולה במקרא במשנה ובתלמוד, ועוד אית רזא תניינא, בלולה בשמן כתית, ודאי לאו אורייתא איהי בלולה אלא למאן דסביל כמה מכתשין בגינה כמה

מראה מקומות

ז' ז' בלק רה, ע"ב. ח שמואל"א טו, כב. ט' ז' פנחס כא, ע"א. י בראשית ה, כא. יא ז' מדרש הנעלם נח. יב ז' פנחס רמו ע"א בסוף עיי"ש.

ביאור

שראה משה כך, אמר חמינא אני רואה דכל כנופיא שכל האסיפה של אנשים מגדולי ישראל עלי קריבו עלי קריבים, מיד אתפריש נפרש משה מן הדין הזה, ועל זה נאמר ויקרב משה את משפטן לפני ה'.

(ז) באורייתא רמוז על התורה שבע"פ, שהיא בלולה ממקרא משנה ותלמוד וכולם ניתנו מן השמים. ועוד רמוז, שהתורה נקנית אלא למאן דסביל כמה מכתשין בגינה למי שסובל כמה יסורים בעבודה, כמו שאמרו רז"ל (ברכות מ"ג, ע"ב) מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל. ועוד אמרו

תורה אור

- (ד) דברי רבי לוי חגיגה ז, ע"א.
 (ה) במ"ד פ' פינחס פכ"א מעולם לא לן אדם בירושלם ובידו עון וכו'.
 (ו) דברי ר' יוחנן סנהדרין כה, ע"א.

דאוקמוה מארי מתניתין (ז) דלית אורייתא מתקיימת אלא במי שממית גרמיה עלה. ועוד אמרו (ח) בזמן שאתה מכתת רגליך ממדינה למדינה תזכה לראות פני שכינה. ועוד בלולה בשמן כתית דא הוא דמקיים (ט) פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה. ועוד בלולה בשמן כתית הה"ד י"ג והוא מחלל מפשעינו מדכא מעונותינו ועוד עיי"ש י"ד.

פרשת מטות

לא, יח וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר וגו' : איך יצחק א) אמאי אתקריאת אשה אמר ליה דכלילא בדינא וכלילא ברחמי, ת"ח דאיך אלעזר כל אתתא בדינא אתקריא עד דאטעמא טעמא דרחמי וכו' ות"ח אמאי אסירן נשי שאר עמין דידיעי משכבי דכורא משום דתנינן אית ימינא ואית שמאלא וכו' ישראל לקבלי דרחמי ושאר עמין לקבלי דדינא ותנן אתתא דאטעמא טעמא דרחמי רחמי

מראה מקומות

י"ג ישע"י נג, ה. י"ד ז' פנחס רמו ע"ב.

בי אור

מעצם בריאתה היא מצד הדין רק אחרי שנישאת לאיש לישראל, שהוא מצד ימין שהוא רחמים, אזי היא נכללת ברחמים, כי הרחמים מתגברים על הדינים, ותא חזוי בא וראה אמאי אסירן למה אסרה התורה נשים של שאר העמים, שידעה כבר משכב זכר משום דתנינן מפני שלמדנו בכל ברואי העולם יש ברואים מצד ימין שהוא רחמים ויש ברואים שהם מצד שמאל שהוא דין, ישראל לקבלי דרחמי ישראל הם מצד הרחמים ושאר האומות

שהתורה נקנית רק למי שמכתת רגליו לילך ממדינה למדינה ללמוד, ועוד רמו למה שאמרו רז"ל (אבות, פרק ו') כך זרחה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, שאינו נמשך אחר תאוות גופניות, ועוד רמו על הכתוב בישעיהו, והוא מחולל מפשעינו וגו'. א) אמאי אתקריאת אשה למה היא נקראת שם אשה שהוא אש הדינים ובהוספת "ה" שהוא רחמים מפני שיש בה דין ורחמים הכלולים ביחד דאמר ר' אלעזר שכל אשה

תורה אור

(ז) דברי ריש לקיש ברכות סג, ע"ב. מנין שאין התורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל.

(ח) ב"ב ה, ע"א. עת"פ והם תכו דרגליך תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה.

(ט) אבות פ"ו, מ"ד.

נצחא, אתתא דטעמא טעמא דדינא דינא בדינא אתדבקת ועלייהו אתקרי א' והכלבים עזי פנש לא ידעו שבעה ועל דא תנינן הנבעלת לעכו"מ קשורה בו ככלב מה כלבא תקיפא ברוחיה חציפא אוף הכי דינא בדינא חציפא בכלא הנבלעת לישראל תנינן כתיב ב' ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום, מ"ט משום דנשמתא דישראל אתייתא מרוחא דאלהים חיים דכתיב ג' כי רוח מלפני יעטוף וגו' ובגין כך אתתא דהיא בתולתא (א) ולא אתדבקת בדינא קשיא דשאד עמין ואתדבקת בישראל רחמי נצחא ואתכשרת ד'.

פרשת מסעי

לג, ד ובאלהיהם עשה ה' שפטים: א) א"ר חנינא וכי באלוה של כסף ושל זהב ושל עץ ושל אבן יש שפטים אלא א"ר יוסי של כסף ושל זהב היו נתכים

מראה מקומות

א ישעיה נז, יא. ב דברים ד, ה. ג ישעיה נז, טו. ד ד' מטות רנט, ע"ב.

ביאור

הקדושה שכל אשה שידעה משכב וזכר להרגה, אבל על ישראל נאמר ואתם הדבקים בה' אלוקיכם וגו' ומפני זה אתתא דהיא בתולתא אשה שהיא בתולה הגם שהיא משאר אימות ולא אתדבקת ולא נדבקה היינו שלא ידעה משכב וזכר עם עכו"ם ואתדבקת בישראל התגיירה ונישאה לישראל, רחמי נצחא הרחמים שמצד בעלה ישראל מנצחים הדינים שמצד בריאתה וטבעה ואתכשרת ונתתקנת מן הדין שבה.

(א) וכי באלוה של כסף האם באלוה של כסף ושאר מני מתכות או של עץ שייך בהם, שיעשה בהם שפטים, הלא הם גוף דומם, ועל זה אמר ד' יוסי, שהפסילים שעשו המצרים

הם מצד הדין ותנן ולמדנו אשה שטעמה טעם רחמים, היינו שנשאה לישראל כשהיא בתולה אחרי שנתגיירה, הרחמים שמצד הבעל משפיעים ומנצחים את הדינים שמצד בריאתה ונעשית רחמים, אבל אתתא דטעמא טעמא דדינא היינו קודם שנתגיירה נישאה לגוי דינא בדינא אתדבקת שהדינים שמצד טבעה והדינים שמצד בעלה משאר עמים מתדבקים ביחד ועלייהו אתקרי ועליהם נאמר והכלבים עזי נפש ועל דא תנינן ועל זה למדנו, הנבעלת לעכו"ם קשורה בו ככלב למה דוקא ככלב, מפני שהכלב תקיף ועז פנים ואינו נכנע, כן גם היא מתחזקת אצלה צד הרע ואח"כ לא יועיל לה מה שנתגיירה, לכן הזהירה התורה

תורה אור

(א) הולך לשיטתו ביבמות ס, ע"ב שהולך על רבנן וכפי הנראה דעת רשב"י שהתורה הקפידה בבנות מדין רק על אלה שידעו משכב וזכר ממש להרגם ואוקימתא דרב הוגא שברא"ה ליבעל הכותב מדבר הוא אליבא דרבנן.

מאליהם ושל עץ מתרקבין. ב) א"ר אלעזר אלוה של מצרים: שה היה וצוה הקב"ה לעשות בו שפטים לשרוף אותו באש כד"א א פסילי אלהיהם תשרפו באש כדי שיהא ריחו נודף ועוד ב ראשו על כרעיו ועל קרבו, ועוד שעצמותיו מושלכים בשוק וזאת היתה למצרים. קשה מכולן הדא הוא דכתיב שפטים. ג) א"ר יהודה באלהיהם ממש וזהו שר שלהם לקיים ג יפקד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה ד.

ובאלהיהם עשה ה' שפטים: ד) א"ר יוסי והא תנינן כמה דאתפרע קב"ה מאינון דפלחי לע"ז הכי אתפרע מע"ז ממש וכו', אימרא דאיהו פסח אמאי אלא דחלא דמצראי ואלהא דלהון הוה אימרא, אמר קב"ה מבעשור לחדש סיבו דחלא דילהון דמצראי ותפשו ליה ויהא אסור ותפיש בתפישה דילכון יומא חד ותריז וג' וביומא ד' אפיקו ליה לדינא ואתכנשו עליה. ובשעתא דמצראי הוו שמעין קל דחלא דילהון דתפיש בתפישה דישראל ולא יכלין לשובא ליה הוו בכאן והוה קשיא

מראה מקומות

א דברים ה, כה. ב שמות יב, ט. ג ישעיה כד, כא. ד ד' שמות יח, ע"א.

ביאור

הקב"ה במצות הקרבן. פסח היה בכדי לבטל את העכו"ם שלהם ולצעד את מצרים ולהראות לכל העולם שה' הוא אחד יחיד ומיוחד בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד שום שליט בעולם. אמרא דאיהו פסח אמאי השה שהיה קרבן פסח למה צוה הקב"ה שיקחו שה, אלא דחלא דמצראי מפני שהיראה שלהם ואלוה שלהם היה, אימרא שה, אמר הקב"ה מבעשור לחדש סיבו תקחו דחלא דילהון היראה שלהם, היינו אלוה שלהם, ותפשו אותו ויהיה אסור בתפישה שלכם ימים אחדים עד יום הארבעה עשר ואז אפיקו ליה הוציאו אותו לדין ואתכנשו עליה ותקבצו עליה, כמו שכתוב, ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל שהמצוה היתה לעשות הקרבן פסח באסיפה ביחד כל הקהל או כמו שדרשו רז"ל שהפסח נשחט בשלש כיתות לא פחות. ובשעתא ובזמן שהמצרים היו שומעים קול היראה שלהם במשך הארבעה ימים שהחזיקו אותו ישראל, ולא

לעכו"ם, נתכו ונרקבו כדי להראות לעין כל, שאין בהם ממש.

ב) אמר ר' אלעזר, רבני אלעזר הסביר זאת באופן אחר, מפני שעבודה זרה של המצרים היתה, השה, לכן צוה הקב"ה לעשות בו שפטים, למען להראות לכל שאין בעכו"ם שלהם, שום ממשות, לכן גם היתה מצוה הקב"ה לעשות קרבן פסח שה, צוה הקב"ה לצלות אותו שלם על כרעיו ועל קרבו, בכדי שיהא ריחו נודף לחוץ שהכל ידאו ויתפרסם ששרפן אלהיהם, וכן צוה הקב"ה ועצם לא תשברו בו ולהשליכם בשוק, כי מצוה אכילת הפסח הוא רק הבשר, וזאת היתה קשה למצרים יותר מכל המכות שסבלו, וזהו הפירוש שפטים, שהשפטים שנעשה באלהיהם נגרם צער גדול למצרים.

ג) אמר ר' יהודה ר' יהודה דורש, שהקב"ה עשה שפטים במלאך השר של המצרים בשמים. ד) אמר ר' יוסי כל המצוות והחוקים שצוה

אשר ראית אשר נשאך וגו': האי קרא הכי מבעי ליה, ובמדבר אשר נשאך א) מהו ראית וכו' בגין דהאי שעתא דנפקו ישראל ממצרים ואשתלימו לשתין רבבן אתתקף מלכותא קדישא, ואסתלק על כלא וכו', וכדין אתכפיא מלכו חייבא סטרא אחרא, ואפיק לון קב"ה למיהך במדברא תקיפא דאיהו אתר ושלטנו דסמאל חייבא וכו' בגין לתברא תוקפיה וחיליה וכו', וע"ד כתיב אשר ראית, בעינייהו הוו חמאן לההוא מארי דמדברא אזיל כפית קמיהו ונטלי אחסנתיה ועדביה, מנלן, מדכתיב א' אז נבהלו אלופי אדם, ואלין אינון נחש שרף ועקרב ב.

ב, ט ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב: ב) וכי עד השתא לא ידענא דעם משה הוה ממלל קב"ה ולא עם אחרא וכו' אלי למה, אלא למשה פקיד קב"ה

מראה מקומות

א שמות טו, טו. ב ו' תצוה קפג, ע"ב; קפד ע"א.

ביאור

בעינייהו הוו חמאן בעיניהם היו רואים את אדון המדבר, שהוא ראש הסטרא אחרא, איך שהוא הולך ונאסר לפני ישראל והם לוקחים ירושתו וחלקו, מנלן מגין אנחנו יודעים זאת מפני שכתוב אז נבהלו אלופי אדום שהכונה על השרים שלהם שהם מכונים בשם נחש שרף ועקרב שכולם נכנעו לישראל. ב) וכי עד השתא וכי עד היום לא ידענו שהקב"ה ממלל דבר עם משה ולא עם אחר, אם כן למה מדגיש הפסוק ויאמר ה' אלי, שלכאורה התיבה אלי מיותרת, אלא, כונת תוה"ק שרק למשה צוה הקב"ה שלא להרע

א) מהו ראית מה ראו במדבר, הלא עיקר כונת הפסוק הוה לספר מחסדי הקב"ה שנשאם במדבר כאשר ישא איש את בנו, אלא, בגין דהאי שעתא משום דבזמן שיצאו ישראל ממצרים אתתקף נתחזקה המלכות הקדושה ונתעלה על הכל וכדין ואז אתכפיא מלכו חייבא נכנעה מלכות הרשעה הסטרא אחרא ואפיק והוציאם הקב"ה למיהך ללכת למדבר החזק שהוא מקום משכנו של סמאל הרשע בכדי לתברא תוקפיה לשבור חזקו וכוחו ולבטלו הואיל וכן הקדושה מכנעת את הקליפות, וע"ד ועל זה כתוב אשר ראית

עליהו כאילו גרמיהו אתעקידו לקטלא, אמר קב"ה יהיה תפיש ברשותיכו וכו' וביומא ד' אפיקו ליה לקטלא וייחמון ליה מצראי היך אתון עבדין ביה דינא ודא קשיא להו מן כל מכתשי דעבד לון קב"ה אינון דינין דיעבדון בדחליהון לבתר דינין ליה בנורא וכו' אמר קב"ה ה אל תאכלו ממנו נא דלא יימרון ברעותא ובתיאובתא דדחלנא אכלין ליה הכי אלא אתקינו צלי ולא מבושל דאלו מבושל יהא טמיר ולא יחמון ליה אלא תקונא דיליה דיחמון ליה הכי מוקדא בנורא בגין דריחיה נודף, ותו רישיה עליה כפוף על קרסולוי דלא יימרון דחיה או מלה אחרא הוא אלא דישתמודעון ליה דאיהו דחלא דילהון, ותו דלא ייכלון ליה בתיאובתא אלא על שבעא ארח קלנא ובזיון, ותו עצם לא תשברו בו אלא דיחמון גרמוי רמאן בשוקא ולא ייכלון לשזבא ליה וע"ד כתיב ובאלהיהם עשה ה' שפטים דינין סגיאינו ו.

מראה מקומות

ה שמות יב, ט. ו ד' פנחס רנא, ע"א.

ביאור

אותו נשרף ונצלה בגין דריחיה נודף שריחו נודף מהצליה ומרגישים את הריח למרחוק. ועוד רישיה עליה כפוף למה היתה המצוה לצלות ראשו על כרעיו בשלימות, כדי שלא יאמרו המצרים, חיה או דבר אחר צולים ולא ושה אלא דישתמודעין שיכירו ששורפים את היראה שלהם, ועוד, המצוה היתה לאכול אותו בסוף הסעודה על השובע, בכדי שלא יאכלו אותו בתיאבון, אלא על השובע, דרך קלון ובזיון, ועוד, המצוה היתה ועצם לא תשברו בו דיחמון גרמוי רמאן שיראו עצמותיו מושלכים בשוק ואינם יכולים להצילו מיד ישראל, ונהו פירוש הפסוק ובאלהיהם עשה ה' שפטים דינין סגיאים דינין רבים וגדולים.

היתה להם אפשרות להצילו מיד ישראל, היו בוכים והוה קשיא עליהו ונה היה קשה על המצרים כמו שעקרו אותם בעצמם להריגה, והקב"ה אמר תחזיקו אותו ארבעה ימים וביום רביעי תוציאו אותו לשחיטה. ויחמון ליה ויראו אותו המצרים איך שאתם עושים בו דין, לבתר אחר כך דנים אותו בשריפה, היינו שצריך לאכול אותו רק צלי אש, ועוד אמר הקב"ה אל תאכלו ממנו נא בכדי שלא יאמרו המצרים, על ידי הרצון והתשוקה אל אלוה שלהם אוכלים אותו בלתי צלוי כל צרכו, לכן צוה הקב"ה שיצלו אותו כל צרכו ולא מבושל, ולמה צוה הקב"ה שלא יבשלו אותו מפני שאם יבשלו אותו יהא טמיר יהיה מכוסה בסיר עם המים ולא יראו אותו, לכן התיקון שלו שיצלו אותו דיחמון ליה הכי מוקדא שיראו